

Úvod

Jeden z doyenov historického výskumu stredovekých vzdelávacích inštitúcií Peter Classen si už v roku 1964 položil otázku: Prečo prvá univerzita na území *Regnum Francorum* nevznikla v Chartres, Remeši alebo Laone, ale v Paríži, a to aj napriek tomu, že Paríž nemal v polovici 12. storočia v oblasti teológie a filozofie také výnimočné postavenie, ako mala napríklad Bologna v oblasti právnej vedy?¹ Ak by sme túto rečnícku otázku parafrázovali v kontexte našej témy, mohla by vyzeráť približne takto: Prečo na nemecky hovoriacom území Svätej ríše rímskej vznikla prvá univerzita až v druhej polovici 14. storočia? Pritom nie je dôvod domnievať sa, že by na tomto teritóriu absentovali niektoré nevyhnutné spoločensko-sociálne činitele a inštitúcie, v zásade vyhodnotené ako potrebné na krevovanie univerzitných korporácií. Na prelome 10. a 11. storočia tu medzi lídrov v kvalitnej príprave elitného duchovenstva patrili katedrálne episkopálne školy v Hildesheime, Magdeburgu, Würzburgu, Kolíne a Bambergu.² Hoci mali tieto inštitúcie podľa Laetitie Boehmovej dosiahnuť svoj vrchol v 11. storočí³, ešte v nasledujúcom 12. storočí, v ktorom sa formovali základné korporatívne elementy budúcich univerzít, sa v hospodársky a politicky dôležitých mestách tejto časti ríše nachádzali prestížne školy a študijné centrá, z akých sa inde v Európe regrutovali prvé *universitas magistrorum et scolarium*.

Privilégiá, ktoré generálne štúdiá, alias univerzity, v priebehu 13. storočia od pápežov získali, by bez podpory svetskej moci na najvyššej i lokálnej úrovni zostali neúčinné.⁴ Je teda možné, že v nasledujúcom „univerzitnom“ storočí stratili tamojší lídri záujem o podporu nových centier vzdelanosti? Vzhľadom na skutočnosť, že na viacerých dobových univerzitách študovali klerici z tejto časti ríše (určite ich nebolo málo), ba dokonca boli na nich schopní vytvoriť samostatný univerzitný národ (*natio germanica*, *natio teutonica*, niekde aj *alamannia*), nemôžeme hovoriť o nezájme o tento druh štúdia. Napriek tomu sa vlna zakladania univerzít strednej Európe do roku 1347 vyhýbala. Ešte v roku 1378 tu zo všetkých 31 univerzít boli len dve (Praha a Viedeň). Podľa Jacquesa Vergera za tým stojí spoločensky dominantná šľachta, ktorá posielala svojich potomkov do Paríža či Bologne, ale nemala žiadny záujem o vznik domácich univerzít, ktoré by mohli synom roľníkov a mešťanov uľahčiť sociálny vzostup a posilniť politickú váhu miest a cirkvi.⁵

Pravdou je, že až od konca 14. storočia v tejto geopolitickej oblasti vyšla vo väčšej miere zakladateľská iniciatíva od kniežat a miest, ktoré na svoje plec

¹ CLASSEN, Peter. Studium und Gesellschaft im Mittelalter. In CLASSEN, Peter – FRIED, Johannes. Monumenta Germaniae Historica, Band 29. Stuttgart: Hiersemann Verlag, 1983, s. 20.

² SUCHÁNEK, Drahomír. Imperium et sacerdotium – Ríšská cirkvi na prelomu prvého a druhého tisíciletí. Praha: FF UK, 2011, s. 34.

³ Porov. BOEHM, Laetitia. Das mittelalterliche Erziehungs- und Bildungswesen. In Propyläen Geschichte der Literatur II – Die mittelalterliche Welt 600 – 1400, 1982, Bd. 2. Frankfurt a/M.; Berlin; Wien: Propyläen Verlag, s. 169 a 171.

⁴ NARDI, Paolo. Die Hochschulträger. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa. München: C. H. Beck, 1993, s. 96.

⁵ VERGER, Jacques. Grundlagen. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa. München: C. H. Beck, 1993, s. 65-66.

preberali aj nevyhnutné materiálno-finančné zabezpečenie univerzít. V 15. storočí sa tu univerzita v súperení o vyššiu spoločenskú prestíž medzi mestami považovala za podstatný kvalitatívny ukazovateľ. Preto aj dynamika nových univerzitných fundácií nadobudla pozoruhodnú frekvenciu v kombinácii rešpektu a veľkorysej náklonnosti, ktoré duchovné aj svetské ustanovizne tomuto procesu konečne prisúdili.⁶ V každom prípade nájsť uspokojivú a obhájitelnú odpoveď vzhľadom na celú túto problematiku nie je jednoduché. Dodnes ju na patričnej úrovni nepriniesla ani taká vyspelá historiografia, akou nemecká medievalistika bezpochyby je. My sa naším príspevkom pokúsime do diskusie vniesť ďalší prvok v podobe hypotézy, či by jednou zo vzdelávacích inštitúcií, ktoré nejaký čas suplovali neprítomnosť univerzít na nemecky hovoriacom území *Sacrum Imperium Romanum*, nemohli byť ich alternatívy v podobe niektorých typov z pestrej škály dominikánskych škôl.

Prepojením poznatkov zo zachovaných prameňov spolu s doterajšími výskumnými výsledkami sa pokúsime načrtnúť možnú interpretáciu v prospech našej hypotézy. Takto uchopená štúdia má zároveň ambíciu nadviazať z obsahovej i formálnej stránky na monografiu, ktorú sme k téme dominikánskych vzdelávacích inštitúcií do roku 1350 vydali v roku 2013.⁷ Zároveň by sme ňou do určitej miery chceli doplniť to, čo sa nám v rámci vydananej monografie z metodologického hľadiska v zmysle chronologickom a teritoriálnom nepodarilo obsiahnuť.

Dominikáni v *Sacrum Imperium Romanum*

Rehoľa kazateľov sa ako inštitúcia na území Svätej ríše rímskej udomácnila už na sklonku roku 1217, čo bolo ešte za života jej zakladateľa sv. Dominika. Podľa *Annales Frisacenses* došlo v tomto korutánskom mestečku k formálnemu založeniu dominikánskej komunity 27. decembra toho istého roku⁸, čo je zároveň prvá fundácia na nemecky hovoriacom území.⁹ Friesach bol v tom čase súčasťou Teutónskej provincie (*Provincia Teutonia*), pričom hranice vtedajších provincií sa dnes dajú určiť len približne.¹⁰ Neboli stále a menili sa v korelácii s vývojom rehole, pričom sa v priebehu niekoľkých desaťročí mohli zmeniť aj viackrát (porov. prílohu).

⁶ Porov. VERGER, ref. 5, s. 67.

⁷ HUNČAGA OP, Gabriel. Dominikáni na ceste k intelektuálnym elitám vrcholného stredoveku. Kraków; Bratislava: Towarzystwo Słowaków w Polsce; Chronos, 2013, 460 s.

⁸ „Anno Domini 1217, in die beati Iohannis euangeliste domus Friezacensis ordinis Predicatorum, prima domus Theutonie, planatur, dedicata a venerabili archiepiscopo Eberhardo Saltzpurgeni.“ Dostupné na internete: http://www.dmgh.de/de/fs1/object/display/bsb00000866_00076.html?sortIndex=010%3A050%3A0024%3A010%3A00%3A00 [cit. 6. 11. 2016].

⁹ Dôvodom, prečo sa tu rehoľníci usídlili, nebola okamžitá stavba kláštora, ale vybudovanie zachytného bodu, východiskovej misijnej stanice pre ďalšie šírenie do nemeckého priestoru, Čiech a Moravy, Poľska a Uhorska. Porov. SPIEŽ OP, Jan. Friesach na trasie podrózy šw. Jacka i jego hagiografia. In *Colloquia medievalia Pragensia* 3. Praha: CMS AV ČR, 2005, s. 255-266.

¹⁰ Pre rozlohou istú dobu najväčšiu provinciu Teutonia sa hranice odhadujú v líniiach Stralsund – Chur a Bruggy – Riga. GERWING, Manfred. *Theologie im Mittelalter*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2002, s. 132.

Z Friesachu sa potom dominikáni posúvali ďalej na sever. Na nemeckom území vznikol ďalší kláštor už v roku 1221 v Kolíne¹¹, v rokoch 1224/1225 v Magdeburgu¹² (tu sa konala aj prvá provinčná kapitula Teutónskej provincie a prvým provinciálom sa stal brat Bernard).¹³ Do roku 1230 tu existovalo 17 komunít¹⁴, pričom v roku 1273 ich mali dominikáni k dispozícii už 49.¹⁵ Do roku 1301 bola Teutónska provincia najväčšou čo do rozlohy i počtu komunít v celej reholi a mala takmer 100 kláštorov.¹⁶ Z hľadiska geografického pod jej správu v tom čase spadali územia z dnešného Nemecka, Luxemburska, Francúzska (Alsasko), Rakúska, Slovinska (Ptuj), Holandska (napr. Utrecht, Maastricht), Poľska (oblasti Pobaltia), Lotyšska (Riga), Belgicka (napr. Antverpy, Leuven) a Švajčiarska (diecézy Chur, Bazilej, časť Lausanne a Kostnica). Politicky mali na tomto území svoje záujmy najmä Štaufovci a Habsburgovci.¹⁷

Na generálnej kapitule, slávanej symbolicky na nemeckom území v Kolíne nad Rýnom, bola v roku 1301 (proces trval do roku 1303) vyčlenením z rozľahlej Teutónskej provincie kreovaná Saská provincia (*Provincia Saxonia*).¹⁸ Práve na území týchto dvoch provincií si budeme všímať prítomnosť autonómnych dominikánskych vzdelávacích inštitúcií, z ktorých niektoré boli, resp. mohli určitým spôsobom byť predchodkyne univerzít. Z hľadiska politického sa v období vrcholného stredoveku na teritóriu *Sacrum Imperium Romanum* ocitli aj časti iných provincií (*Provincia Bohemia*, *Provincia Polonia*, *Lombardia superioris*, *Lombardia inferioris*) a napríklad také dominikánske komunity ako Praha a Vroclav, kde v stredoveku s určitou existovali vyššie rehoľné školy.¹⁹ V pražskom Konvente

¹¹ DIETMAR, Carl. Das mittelalterliche Köln. Köln: J. P. Bachem Verlag, 2004, s. 85.

¹² SCHEEBEN OP, Heribert. Jordan der Sachse. Vechta in Oldenburg: Albertus Magnus Verlag, 1937, s. 124.

¹³ SCHEEBEN OP, ref. 12, s. 124.

¹⁴ Brémy, Kolín, Erfurt, Friesach, Ženeva, Lipsko, Louvain, Lübeck, Magdeburg, Ptuj, Regensburg, Štrasburg, Trevír, Viedeň, Worms, Würzburg a Zürich. S výnimkou Friesachu a Ptuju boli všetky komunity založené v najväčších mestách Svätej rímskej ríše. FREED, John B. The Friars and German Society in the Thirteenth Century. Cambridge, Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1977, s. 30-32.

¹⁵ FREED, ref. 14, s. 22 a 119.

¹⁶ KŁOCZOWSKI, Jerzy. Zakon braci kaznodziejow w Polsce 1222 - 1972. In KŁOCZOWSKI, Jerzy. Studia nad historia Dominikanow w Polsce 1222 - 1972 I. Warszawa: W drodze, 1975, s. 39-40.

¹⁷ BERGER, Thomas. Die Ausbreitung der Dominikaner in den Städten des südwestdeutschen Raumes. In Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte, 1998, Band 17, Stuttgart, s. 153.

¹⁸ „Inchoamus hanc. quod provincia Theotonie dividatur. et dividimus eam in duas. ita quod Austria cum adjacentibus conventibus. Bavaria. Suevia. Franconia. Renuus usque in Coloniam inclusive. cum Brabantia; sint una provincia. et vocetur provincia Theotonie. et teneat locum in dextro choro; post Romanam provinciam. Misna vero. Turingia. Assia. Saxonia. Marchia. Sclavania. Frisia. Wesfalia. Celandia. et Oglandia; sint alia provincia. et nominetur provincia Saxonie.“ Constitutiones et Acta Ordinis Fratrum Praedicatorum, Digitale Bibliothek Spezial (CD-ROM). Berlin: Directmedia Publishing, 2003, s. 879.; Generálna kapitula v Bologni 1302. „Item. Approbamus hanc. quod provincia Theotonie dividatur. et dividimus eam in duas...“ Tamže, s. 900; Generálna kapitula v Besançone 1303. „Item. Confirmamus hanc. quod provincia Theotonie dividatur. et dividimus eam in duas...“ Tamže, s. 915.

¹⁹ Porov. BUKAŁA, Marcin. Zagadnienia ekonomiczne w nauczaniu wrocławskiej szkoły dominikańskiej w ponym średniowieczu. Wrocław: ATUT, 2004, 318 s; ZAWADZKA, Krystyna. Biblioteka we Wrocławiu (1226 - 1810). In KŁOCZOWSKI, Jerzy. Studia nad historia Dominikanow w Polsce 1222 - 1972 II. Warszawa: W drodze, 1975, s. 289-389.

sv. Klementa sa tamojšie generálne štúdium založené v roku 1347 dokonca stalo bezprostredným predchodcom univerzity založenej v roku 1348.²⁰ Napriek tomu sa naša pozornosť upriami na dve vyššie zmienené dominikánske entity, ktoré boli v období vrcholného stredoveku a raného novoveku integrálnou súčasťou Svätej ríše rímskej, neskôr Svätej ríše rímskej nemeckého národa.

Pre obidve najrozšírenejšie mendikantské rehole na tomto území, dominikánov a františkánov platí, že napriek istým odlišnostiam uprednostňovali urbánne prostredie.²¹ Dominikáni v druhej polovici 13. storočia umne využili proces utvárania a formácie mestského biotopu vo svoj prospech. Sami k nemu prispeli pastoračne, sociálne a intelektuálne. Najmä v edukačnej oblasti zaznamenali mimoriadny prínos, a to buď zakladaním nových (autonómnych) vzdelávacích inštitúcií, alebo participovaním na už existujúcich, obzvlášť v biskupských a katedrálňoch mestách.²² Na porovnanie, čo sa týka pomeru rozšírenia dominikánov a františkánov²³, napríklad na nemecky hovoriacom území v polovici 13. storočia bolo založených 38 dominikánskych a 117 františkánskych komunít, čomu zodpovedá približný pomer 1 : 3 v prospech menších bratov. Tento sa na konci toho istého storočia zmenil na 1 : 2, čo predstavovalo 94 dominikánskych a 200 františkánskych destinácií.²⁴ Počet rehoľníkov na jednu dominikánsku komunitu sa

²⁰ „Denunciamus fratribus universis, quod nos ad petitionem serenissimi principis et magnifici Caroli regis Romanorum illustris assignamus et ponimus studium, generale in conventu Pragensi de provincia Bohemie.“ Generálna kapitula v Bologni v roku 1347, DB, s. 1735 – 1736; KOUDELKA OP, Vladimír. Karlova univerzita a dominikáni. In *Filosofická revue*, 1948, roč. 16, s. 82-91; HLAVÁČEK, Ivan. Čeští dominikáni, jejich intelektuální činnost zejména při pražské univerzitě a knihy a knihovny ve 14. století. In BARCIAK, Antonín. Świety Jacek Ordowąż i dominikanie na Śląsku. Katowice: PAN, 2008, s. 227-248; ČERNUŠÁK, Tomáš. Dominikáni a pražská univerzita ve středověku. In *Salve*, 2001, roč. 11, č. 2, s. 29-33.

²¹ Napr. v nemeckom priestore bolo zistené, že zakladanie dominikánskych a františkánskych komunít bolo priamo ovplyvnené stupňom urbanizácie prostredia, v ktorom sa títo mendikanti rozhodli pôsobiť. Komunity s cca 3000 obyvateľmi (bolo ich asi 50) si za svoje sídlo vybrali zároveň dominikáni aj františkáni, ale v komunitách s 1000 až 2000 obyvateľmi (týchto bolo asi 150) sú doložené založenia len jednej z týchto dvoch reholí. SCHENKLUHN, Wolfgang. *Architektur der Bettelorden. Die Baukunst der Dominikaner und Franziskaner in Europa*. Darmstadt: Primus Verlag, 2000, s. 10.

²² Už III. lateránsky koncil v roku 1179 nariadil vznik katedrálňoch škôl, čo ešte zopakoval a precizoval nasledujúci, IV. lateránsky koncil v roku 1215. Na viacerých školách pôsobili ako vyučujúci práve dominikáni. „Per unamquamque ecclesiam cathedralem magistro, qui clericos eiusdem ecclesiae et scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium assignetur, quo docentis necessitas sublevetur et discentibus via pateat et doctrinam. In aliis quoque restituatur ecclesiis sive monasteriis, si retroactis temporibus aliquid in eis ad hoc fuerit deputatum.“ Kánon XVIII. Ut praelati provideant magistris scholarum necessaria. BARON, Arkadius – PIETRAS SJ, Henryk (ed.). *Dokumenty soborów powszechnych*. Text grecki, łaciński, polski – tom. II (869 – 1312). Kraków: WAM, 2003, s. 193.

²³ Na prelome 13. a 14. storočia zostávali najpočetnejšou žobravou rehoľou stále františkáni s odhadovaným počtom 30/40 tisíc členov. Po nich nasledovali dominikáni, ktorých počet kolísal medzi 12 až 20 tisíc príslušníkmi. Karmelitáni mohli disponovať približne 12-tisícovou členskou základňou a augustiniáni eremiti mali približne 8 tisíc členov. Celkový počet príslušníkov *quatuor ordines mendicantium* sa v odhadoch pohybuje niekde medzi 70 až 80 tisícmi. KŁOCZOWSKI, Jerzy. *Wspólnoty chrześcijańskie w tworzącej się Europie*. Poznań: W drodze, 2003, s. 286-287.

²⁴ SCHENKLUHN, ref. 21, s. 10. Rozšírenie františkánov: prílohy č. 4, 6 a 12. Počet dominikánov sa odhaduje na 1800 a františkánov na 3750. FREED, ref. 14, s. 120.

v tomto prostredí orientačne odhaduje asi na 37.²⁵ Pri expanzii rehole v Svätej ríši rímskej stojí za povšimnutie fakt, že v nej kľúčovú úlohu zohrávali intelektuálne elity. Išlo o študentov z *natio germanica*, ktorí študovali predovšetkým v Paríži a Bologni. Na štúdiách mimo ríše sa stretli s dominikánmi, prijali habit a stali sa ich súčasťou. Domov sa potom vracali už ako misionári novej rehole.²⁶

Previazanosť rehoľnej spirituality so štúdiom

Ešte predtým, ako prví dominikáni pevne zaujali miesta katedier v univerzitných korporáciách alebo založili vlastné generálne štúdiá, sformulovali interné legislatívne východiská vytvárajúce podmienky na to, aby vznikla určitá symbióza medzi oboma druhmi kľúčových inštitúcií, tvoriacich piliere dominikánskeho rehoľného spôsobu života. Boli nimi konvent ako kláštor a konvent ako škola, reprezentujúce v tradícii rehoľného života *vita monastica* a *disciplina scholastica*. Práve tu sa odohrával základný vzdelávací proces rozdelený medzi *curricula* (priebeh výučby), *examina* (skúšky), *praedicatora publica* (kazateľstvo) a *vita apostolica* (pastoračné aktivity).²⁷ Toto spojenie sa stalo homogénnym fundamentom celého systému vzdelanosti v podobe koncepcie kláštora ako školy. Samotný konvent stále zostával miestom, kde boli prijímaní novici, kde sa skladala rehoľná profesia, zostal aj miestom pastorácie, modlitby, ale zároveň bol i miestom intelektuálnej formácie. Keď generálna kapitula, presnejšie povedané *capitulum generalissimum*, z roku 1228 v Paríži uviedla do života prvú formu konštitúcií, nastolila z hľadiska umiestnenia prvkov štúdia v dominikánskej legislatíve istý trend, ktorý sa odvtedy až do súčasnosti tiahne dejinami Rehole kazateľov. V znení týchto najstarších konštitúcií je výslovná zmienka o podmienkach, za akých môže byť konvent založený. Okrem nevyhnutného povolenia na jeho vznik zo strany generálnej kapituly bolo potrebné splniť aj podmienku počtu dvanástich bratov a predstaveného – priora. Popri tom všetkom mal byť súčasťou konventného spoločenstva aj *doctor (lector)*.²⁸

²⁵ Napr. Hamburg 15, Bazilej 42, Colmar 30. FREED, ref. 14, s. 119; HINNEBUSCH OP, William. The Early English Friars Preachers. In *Dissertationes historicae*, n. 14. Roma: Santa Sabina, 1951, s. 274.

²⁶ Ikonickým je v tomto ohľade Jordán Saský, prvý nástupca sv. Dominika, ktorý študoval v Paríži. Okrem neho za zmienku určite stoja Konrád z Hörteru (v poradí druhý teutónsky provinciál), študent v Bologni. Rovnako Ján Teutónsky (z Wildesheimu) študoval v Bologni a bol neskorším magistrom rehole. Dokonca sa po skončení tohto úradu dostal do Uhorska, kde pôsobil ako biskup v Bosne. Elger z Hohensteinu študoval v Paríži, kde sa stal dominikánom, a potom šíril rehoľu v Durínsku. BERGER, ref. 17, s. 149-150; KAEPPELI OP, Thomas. *Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi I. Romae: Sanctae Sabinae*, 1970, s. 283-285; KAEPPELI OP, Thomas. *Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi III. Romae: Sanctae Sabinae*, 1980, s. 47-48.

²⁷ FRANK OP, Isnard. Die Grundlegung des intellektuellen Profils des Predigerordens in seinen Anfängen. In *Rottenburger Jahrbuch für Kirchengeschichte*, 1998, Band 17. Rottenburg: Jan Thorbecke Verlag, s. 15, 24 a 26.

²⁸ „*Conventus citra numerum duodenarium et sine licentia generalis capituli et sine priore et doctore.*“ DENIFLE OP, Heinrich. Die Constitutionen des Prediger-Ordens vom Jahre 1228. In *Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters*, Band I. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1885, s. 221. To isté znenie zopakovali aj LCO z roku 1256. „*Conuentus citra numerum duodenarium. et sine licentia generalis capituli et absque priore et doctore: non mittatur.*“ DB, s. 70. Pod pojmom *doctor* sa tak myslí *lector*, ako to preukázal už v roku 1884 C. Douais. Podobne aj A. Walz, S. Tugwell, I. W. Frank a M. Mulchahey sa domnievajú, že doktor z dominikánskej legislatívy je terminus

Keďže konventná škola stála na počiatku budovania edukačného modelu rehole, môžeme sa domnievať, že pod pojmom *studium* sa v ranej dominikánskej legislatíve myslí práve táto vzdelávacia inštitúcia. V konvente ako „domácej rehoľnej škole“ sa kládol dôraz na pastoračne zamerané vzdelanie, nachádzajúce svoje uplatnenie v kazateľskej a svednej činnosti, inými slovami povedané v apoštoláte.²⁹ Jej výučbový syllabus bol orientovaný na praktický tréning bratov (od začiatku 14. storočia nazývaní *fratres communes*), angažovaných v každodennej pastoračii a rehoľných povinnostiach.³⁰ Túto skupinu tvorili rehoľníci, ktorých najvyšším dosiahnutým vzdelaním boli maximálne vyššie štúdiá na partikulárnych provinčných školách, ale neboli určení na ďalšiu formáciu na generálnych štúdiách. Ich bezprostrednými vyučujúcimi boli zväčša konventní lektori a oni sami tvorili prevažnú väčšinu členskej základne rehole.³¹

V prípade rehoľníkov začínajúcich akademickú dráhu mala konventná škola za úlohu sprostredkovať štúdium gramatiky, zdokonalenie v práci s latinskými textami a zároveň sa v trvalej intelektuálnej formácii stala inštitúciou na obnovu a aktualizáciu pastoračno-teologických poznatkov pre už skončených klerikov. Ako jedna z mála vzdelávacích inštitúcií rehole pretrvala v rôznych podobách celé stáročia a v pozmenenej forme existuje dodnes.³² Poskytovaním dobrého vzdelania v internom i externom zmysle slova „zabili“ dominikáni nielen v pros-

technicus pre učiteľa – lektora tak, ako sa objavuje v aktoch generálnych kapitúl od roku 1249. DOUAIS, Célestine. *Essai sur l'organisation des études dans l'ordre des frères Prêcheurs au treizième et au quatorzième siècle (1216 – 1342)*. Paris; Toulouse: Chauvin et Fils, 1884, s. 33; WALZ OP, Angelus. Der „Rotulus pugillaris“ des Aage von Dänemark (†1285) im Licht dominikanischer Theologiepflege. In *Antonianum – periodicum philosophico-theologicum trimestre*, 1945, annus 22, fasc. 1/4. Roma, s. 378; MULCHAHEY, Michèle. „First the Bow is Bent in Study...“ – *Dominican Education before 1350*. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1998, s. 39; FRANK OP, ref. 27, s. 20 a 26; TUGWELL OP, Simon. St. Dominic and the intellectual side of dominican life. In KŁOCZOWSKI, Jerzy – SPIEŻ OP, Jan. *Dominikanie w środkowej Europie w XIII. – XV. wieku: Studia nad historią dominikanów w Polsce III*. Poznań: W drodze, 2002, s. 122. „*Lectores qui parum de textu legere consueverunt; corrigant se in hoc et tantum legant de textu. ut fratres in addiscendo bibliam totam. sub eis valeant proficere.*“ Generálna kapitula v Trevíre z roku 1249, DB, s. 267. Taktiež podľa Humberta z Romains bol lektor učiteľom, prednášateľom. „*Officium boni lectoris est conformare se capatitati auditorum. dare operam ut ex lectionibus suis proficiant auditores, aut circa veritatem librorum, aut circa quaestionum utilium intelligentiam.*“ BERTHIER OP, Joachim (ed.). *B. Humberti de Romanis – Opera. De vita regulari*, tom I. Torino: Marietti, 1956, s. 254.

²⁹ „*Admonemus quod fratres diligenter instruantur in officio audiendarum confessionum; antequam fiant auditores earum.*“ Generálna kapitula v Bologni z roku 1235. „*Item. Admonemus priores quod confessores maturos ponant discretos et securos. et quando vadunt foras; invicem se diligenter custodiant. et confessores instruantur de confessionibus audiendis.*“ Generálna kapitula v Paríži z roku 1236. „*Item. Ut priores non mittant ad predicandum vel confessiones audiendas nisi fratres maturos et discretos.*“ Generálna kapitula v Paríži z roku 1239, DB, s. 179, 187 a 194.

³⁰ „*Communes autem fratres singulis diebus ad scholas veniant et ibi lectiones audiant, alias illa die a vino vel a pitancia sine dispensacione abstineant, si eos sine causa racionabili et licencia speciali prioris vel eius vicarii deesse contingat.*“ Generálna kapitula v Janove z roku 1305, DB, s. 967.

³¹ BOYLE OP, E. Leonard. Notes on the Education of the „Fratres communes“ in the Dominican Order in the Thirteenth Century. In CREYTENS OP, Raymund – KÜNZLE OP, Pius. *Xenia medii aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaeppli OP. Storia e letteratura n. 141*. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura, 1978, s. 253-254 a 259.

³² KIELAR OP, Paweł. Organizacja szkolnictwa dominikańskiego w XIV. wieku. In *Studia philosophiae*, 1969, n. 5, s. 306.

tredí *Sacrum Imperium Romanum* „dve muchy jednou ranou“. V duchovnej rovine im poslúžilo v procese známom ako *perfectio vitae* a v tej intelektuálnej zase ako prostriedok na dosiahnutie tomistického *perfectio intellectus*.

Ako vzor pre konventné školy v reholi slúžil prominentný konvent v Paríži.³³ Práve tu, v blízkosti univerzity, v centre akademického diania, existovali všetky predpoklady na vytvorenie vlastného vzdelávacieho programu s jeho mechanizmami podľa univerzitného vzoru.³⁴ Parížsky kláštor sa stal semeniskom intelektuálne formovaného dorastu celej rehole.³⁵ Význam tunajšej školy ešte vzrástol po tom, ako bola vďaka preneseniu dvoch katedier teológie spojená s miestnou univerzitou a stala sa de facto prvým generálnym štúdiom v rézii rehole.³⁶

Miestny konvent svojimi kapacitami až do polovice 13. storočia postačoval pre študijné potreby vhodných kandidátov *pro forma et gradu*. V priaznivom prípade bolo absolventovi tunajšej teologickej školy umožnené vyučovať svojich vlastných spolubratov vo funkcii lektora, ba dokonca pôsobiť na niektorej univerzite, prípadne zostať v kláštore v Paríži a uchádzať sa o jednu z dominikánskych katedier vo funkcii magistra regenta na tunajšej *mater scientiarum*. Predovšetkým z absolventov parížskej dominikánskej školy sa postupne regrutovali učitelia pre vznikajúcu sieť celej škály vlastných vzdelávacích inštitúcií. Odtiaľto pochádzali najprestížnejší a najváženejší lektori vyučujúci svojich spolubratov v celej Európe filozofiu a teológiu *more scholastico*.³⁷

Studium generale – rehoľná univerzita

Vo viacstupňovej hierarchii dominikánskych škôl plnili najvyššiu akademickú úlohu generálne štúdiá. Zrodili sa „evolučne“, keď sa konventná škola parížskeho Kláštora sv. Jakuba v spolupráci s univerzitou pretransformovala na prvé a najdôležitejšie generálne štúdium rehole.³⁸ Pre veľký záujem o štúdium na prestížnej parížskej škole bol už podľa LCO z roku 1228 určený *numerus clausus* pre každú provinciu v počte troch bratov.³⁹ Aj generálna kapitula slávená v roku 1246 v Paríži zopakovala toto nariadenie a odvolávala sa pri tom na konštitúcie.⁴⁰

³³ Porov. FRANK OP, Isnard. Die Spannung zwischen Ordensleben und wissenschaftlicher Arbeit im frühen Dominikanerorden. In AfKG, 1967, Band 49. Köln: Böhlau Verlag, s. 171.

³⁴ Porov. KIELAR OP, Paweł. Studia nad kultura szkolna i intelektualna dominikanow provincii polskiej w średniowieczu. In KŁOCZOWSKI, Jerzy. Studia nad historia Dominikanow v Polsce 1222 – 1972 I. Warszawa: W drodze, 1975, s. 291.

³⁵ FRANK OP, Isnard. Hausstudium und Universitätsstudium der Wiener Dominikaner bis 1500. In AfÖG, 1968, Band 127. Wien: VÖAW Verlag, s. 43.

³⁶ RASHDALL, Hastings. The Universities of Europe in the Middle Ages I. Oxford: Clarendon Press, 1936, s. 371; MULCHAHEY, ref. 28, s. 364.

³⁷ FRANK OP, Isnard. Die Bettelordensstudia im Gefüge des spätmittelalterlichen Universitätswesens. In Institut für europäische Geschichte Mainz, n. 83. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1988, s. 18.

³⁸ Podrobne aj o hierarchii dominikánskych štúdií porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 121-133.

³⁹ „*Tres fratres tantum mittantur ad studium Parisius de provincia.*“ DENIFLE OP, Heinrich. Die Constitutiones des Predigerordens in der Redaction Raimundus von Peñafort. In Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters V. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1889, s. 226. V čase vzniku tohto nariadenia škola ešte nebola generálnym štúdiom, čo zdôrazňuje aj samotný text.

⁴⁰ „*Item hanc. In constitutione ubi dicitur. tres fratres mittantur Parisius tantum de provincia ad studium.*“ DB, s. 241.

Okrem vymedzenia počtu študentov, vysielaných z jednotlivých provincií na štúdium v Paríži, je text dôležitý i preto, že zaväzuje provincie Provence, Lombardia, Teutónia a Anglia, aby založili nové generálne štúdiá (*generale studium et solemne*).⁴¹ Mali tak urobiť v tom zodpovedajúcich konventoch (*in aliquo conventu magis ydoneo*), pričom na novozriadené generálne štúdiá smel každý provinciál zo svojej provincie vyslať dvoch študentov.⁴² K reálnemu uskutočneniu tohto nariadenia malo dôjsť krátko po generálnej kapitule v Paríži roku 1248, ktorá tretíkrát zopakovala rozhodnutie z generálnej kapituly z roku 1246, čím sa stalo všeobecne záväzné.⁴³ Lokácia nových generálnych štúdií sa týkala konventu Montpellier pre Provence, Bologna pre Lombardiu, Kolín pre Teutóniu a Oxford pre Angliu. V roku 1258, desať rokov po formálnom založení nových generálnych štúdií, kapitulári zídění na generálnej kapitule v Toulouse udelili študentom týchto škôl tie isté privilégia, akými disponovali ich spolubratia študujúci v Paríži.⁴⁴

Dôvodom, prečo k sérii takýchto rozhodnutí generálnej kapituly pristúpili, boli naliehavé potreby zvýšenia počtu kvalifikovaných lektorov pre rýchlo vznikajúce nové konventy a stúpajúce množstvo študentov, ďalej nedostatočné kapacity komunity v Paríži a ekonomické ťažkosti spojené s prevádzkou preplneného študijného domu. Zabudnúť nemožno na potrebu udržania kroku s konkurenciou ďalších vznikajúcich sekulárnych a františkánskych škôl s prívlastkom generálne. Pomerne rýchlo sa rozvíjajúce dominikánske školstvo mohlo pociťovať nedostatok primerane vyškolených jednotlivcov vhodných na výkon funkcie niektorého z lektorov. Generálna kapitula slávená ešte v roku 1245 v Kolíne nariadila, aby tí priori, ktorí sú vhodní a schopní vyučovania, boli na najbližšej provinčnej kapitule zbavení svojich vedúcich funkcií (prior, supprior – zástupca priora) a mohli sa venovať lektorskej činnosti.⁴⁵

Niektoré z generálnych štúdií sa postupne afiliovali do teologických fakúlt a stali sa súčasťou univerzít. Okrem už zmienených sa to dominikánom podarilo napríklad v Erfurte, Cambridgei, Neapole, Prahe, Kolíne, Krakove a inde.⁴⁶ Takéto

⁴¹ Pojmy *studium generale* a *studium solemne* v dominikánskej legislatíve naznačujú, že v oboch prípadoch ide o tú istú záležitosť, o technický termín na označenie generálneho štúdia. Druhý zmienený pojem sa v priebehu 14. storočia stáva zriedkavým. Porov. MULCHAHEY, ref. 28, s. 355, pozn. 11.

⁴² „Addatur · iiiior · autem provincie scilicet Provincia. Lombardia. Theotonia. Anglia provideant ut semper in aliquo conventu magis ydoneo sit generale studium et sollempne. et ad illum locum quilibet prior provincialis potestatem habeat mittendi duos fratres ad studium.“ DB, s. 241.

⁴³ „Item hanc. Ubi dicitur in constitutionibus. Tres fratres mittantur tantum Parisius de provincia. addatur. · iiiior · autem provincie scilicet. Provincia. Lombardia. Theutonia. Anglia. provideant ut semper in aliquo conventu ydoneo sit generale studium et sollempne. et ad illum locum. quilibet prior provincialis. potestatem habeat mittendi duos fratres ydoneos. ad studium. Et hec habet · iii · capitula.“ DB, s. 255.

⁴⁴ „Item. Fratribus studentibus in · iiiior · studiis sollempnibus · iiiior · provincialiarum. concedimus ut libertate utantur. qua et studentes qui sunt ad studium Parisius deputati.“ DB, s. 358-359. V roku 1303 na generálnej kapitule v Besançone boli tieto privilégia rozšírené aj na ďalšie medzitým fundované generálne štúdiá rehole. „Item. Studentes de provincia. ubi fuerit studium generale. illas libertates habeant de predictis; quas prior provincialis et diffinitores in suo capitulo provinciali eisdem studentibus duxerint concedendas.“ Tamže, s. 930.

⁴⁵ „Item. Mandamus quod priores ad legendum apti. in proximis capitulis provincialibus absolvantur. nec priores vel suppriori fieri.“ DB, s. 237.

⁴⁶ KIELAR OP, ref. 34, s. 291.

splynutie s niektorou z univerzít malo svoje nemalé výhody tak pre jednotlivcov, ako aj pre celú rehoľu, i keď *licentiu docendi* v pravom zmysle slova bolo prakticky po celé 13. storočie možné získať len v Paríži a Oxforde.⁴⁷ Absolventi ostatných generálnych štúdií v rehoľnej réžii v tom období žiadnou takou licenciou nedisponovali.⁴⁸

Čulý študijný ruch

Pôvodne len v materskej Teutónskej a neskôr aj v Saskej provincii panoval v edukačnej oblasti po celý stredovek veľmi čulý ruch. Týkal sa posielania nadaných jednotlivcov na rehoľné generálne štúdiá a univerzity za hranice ríše, ale aj nemalého množstva vlastných študijných centier v réžii najskôr jednej a od začiatku 14. storočia už oboch nemeckých provincií. Na území Teutónskej provincie by sa v prípade splnenia nariadenia kapitulárov z generálnej kapituly v Barcelone v roku 1261 mali nachádzať dve až tri školy vzdelávajúce svojich scholárov v nižšom – logickom – stupni filozofickej prípravy.⁴⁹

Pre bádateľa je hendikepom nedostatok prameňov (porov. Zoznam prameňov). V porovnaní trebárs s benediktínmi a cistercitmi majú v tejto oblasti dominikáni k dispozícii len zlomok z niekdajšieho bohatstva svojich písomností. A to je ešte rozdiel medzi severom a juhom nemecky hovoriacich teritórií ríše, pričom juh je na tom omnoho lepšie.⁵⁰ Za posledné dekády sa síce situácia vďaka novým výskumom o niečo zlepšila, stále je však pramenná báza považovaná za fragmentárnu. Okrem toho z nevelkého množstva prameňov len zlomok vypovedá niečo o vzdelanostnej a intelektuálnej tradícii. Najstarší úryvok aktov nemeckej provincie Teutónia, kde sa môžeme niečo dočítať o študijných záležitostiach, datuje Finke do roku 1288 a Berg do roku 1284.⁵¹ V časti *De studiis artium* dokážeme identifikovať osem artistických škôl (Würzburg, Halberstadt, Neuruppin, Lipsko, Regensburg, Worms, Bazilej a bližšie nešpecifikované miesto v Brabantsku) spolu s lektormi a študentmi, ktorí boli na tento stupeň vzdelávania kapitulou určení.⁵²

⁴⁷ GRABMANN, Martin. *Mittelalterliches Geistesleben I*. München: Max Huber, 1926, s. 156; SENNER, Walter. *Johannes von Sterngassen OP und sein Sentenzenkommentar*. In FRANK OP, Isnard. *Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens*. Neue Folge, Band 4. Berlin: Akademie Verlag, s. 98; FRANK OP, ref. 35, s. 67-68.

⁴⁸ Viac a podrobnejšie ku konceptu generálnych štúdií u dominikánov porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 165-169.

⁴⁹ „Item. Iniungimus prioribus provincialibus et diffinitoribus provinciarum Hispanie. Romane provincie. Theutonie. Polonie. Ungarie. Dacie. quod ordinent. quod fratres iuniores et docibiles in logicalibus instruantur. In provincia vero Theutonie instituant duo vel tria studia huiusmodi in conventibus ydoneis ad predicta.“ DB, s. 393.

⁵⁰ FINKE, Heinrich. *Zur Geschichte der deutschen Dominikaner im XIII. und XIV. Jahrhundert*. In *Römische Quartalschrift für christliche Alterthumskunde und für Kirchengeschichte*, Roma 1894, n. 8, s. 368.

⁵¹ BERG, Dieter. *Armut und Wissenschaft. Beiträge zur Geschichte des Studienwesens der Bettelorden im 13. Jahrhundert*. In ALFÖLDY, Géza – SEIBT, Ferdinand – TIMM, Albrecht. *Geschichte und Gesellschaft – Bochumer historische Studien (Band 15)*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1977, s. 136.

⁵² FINKE, ref. 50, s. 376-377.

Zaujímavým spôsobom vstúpil do študijnej organizácie provincie konflikt medzi Adolfom Nassavským a francúzskym panovníkom Filipom IV. Pekným. Keďže ich vzájomný mocenský zápas sa odohrával aj v Alsasku, dal Hermann von Minden, zástupca provinciála Teodoricha z Freibergu, v roku 1294 pokyn, aby bolo *studium arcium* sídliace v Colmare premiestnené do konventu v Zürichu.⁵³

Z ďalších existujúcich fragmentov aktov provincie Teutónia dokážeme lokalizovať a určiť hneď niekoľko partikulárnych provinčných škôl.⁵⁴ Text aktov kapituly slávenej vo Friesachu sa v roku 1315 v časti *De penitentiis* zmieňuje o dvoch rehoľných bratoch v Zürichu (veľmi pravdepodobne to boli študenti), ktorí boli z dôvodu uloženého pokánia oslobodení od študijných povinností.⁵⁵ Kapitula, resp. jej fragmenty z roku 1346 z Bazileja sú menej skúpe, obsahujú i kľúčovú časť *De studiis et studentibus*. Dozvedáme sa z nej aj asignácie študentov a hneď niekoľkých typov lektorov. Asignácie nám napovedajú, že niektorí boli „len“ štandardní lektori konventov (*lector conventualis*)⁵⁶, niektorí pôsobili ako študijní lektori, čiže vyučujúci v škole, ktorá bola umiestnená do konventu (*legat et disputet*)⁵⁷, a ďalší sú označovaní ako sentenciári (*Sentencias ibidem*). Ich úlohou bolo prednášanie zo Sentencií Petra Lombardského.

Počas 13. storočia platil viac-menej úzus o tom, že Sentencie sú predmetom vyučovania špekulatívnej teológie len na univerzitách, resp. generálnych štúdiách rehole. Až na prelome 13. a 14. storočia sa situácia zmenila a tzv. partikulárne teologické školy sa u dominikánov stali štandardom.⁵⁸ Akty kapituly v Bazileji stanovujú sentenciárov spolu s desiatkami študentov pre 12 škôl (Kolín, Štrasburg, Bazilej, Freiburg, Trevír, Speyer, Leuven, Mohuč, Antverpy, Würzburg, Viedeň, Regensburg a Friesach)⁵⁹ a je isté, že v nich (okrem Kolína nad Rýnom) generálne

⁵³ LÖE OP, Paulus – REICHERT OP, Benedictus-Maria. Statistisches über Ordensprovinz Teutonia. In Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens, Leipzig: Otto Harrassowitz, 1907, s. 14; FINKE, Heinrich. Ungedruckte Dominikanerbrieife des 13. Jahrhunderts. Paderborn: Ferdinand Schöningh Verlag, 1891, n. 150, s. 160.

⁵⁴ KAEPPELI OP, Thomas. Ein Fragment der Akten des in Friesach 1315 gefeierten Kapitels der Provinz Teutonia. In AFP, Roma 1978, 48, s. 71-75; KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1349, 1407). In AFP, Roma 1952, 22, s. 186-195; KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1346). In AFP, Roma 1953, 23, s. 327-334; KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1365 – 1371). In AFP, Roma 1956, 26, s. 314-319.

⁵⁵ „Fratres Geslarium et H. Amen qui in Thurego cum... fratres eiusdem conventus truchiis se ingesserunt, absolvimus a studio et cuilibet iniungimus iiii dies in pane et aqua, tria spalteria et totidem disciplinas.“ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 73.

⁵⁶ Konventní lektori tvorili najpočetnejšiu skupinu spomedzi predstaviteľov tejto funkcie. V písomných prameňoch sa ich asignácie neviažu na konkrétny druh alebo stupeň školy. Ich pedagogická činnosť bola zameraná na elementárnu akademickú formáciu určenú bratom v prvých dvoch či troch rokoch pobytu v reholi pred nástupom na filozofické a neskôr eventuálne teologické štúdium. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 226.

⁵⁷ Pedagogickú činnosť vykonávali rovnako ako magister na teologickej fakulte, teda *more scholastico – legere et disputare*, pričom ich prednášky – ordinárie – sa týkali špekulatívneho výkladu Písma. Porov. SENNER, ref. 47, s. 122; FRANK OP, ref. 35, s. 165-166; KOUDELKA OP, ref. 20, s. 84.

⁵⁸ K tzv. partikulárnym, resp. provinčným školám a ku *studium particulare theologiae* porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 196-199 a 208-211.

⁵⁹ Asignácie sú strohé. Obsahujú meno lektora, sentenciára a študentov (napr. *In Basilea legat et disputet fr. Io. Eberingin. Sentencias ibidem fr. Jacobus. Studentes fratres...*). KAEPPELI OP, ref. 54, s. 329 – 332.

štúdium v roku 1346 nesídlilo. S vysokou dávkou pravdepodobnosti išlo o partikulárne teologické školy, pre ktoré generálna kapitula v Londýne v roku 1314 určila Sentencie (a tým aj sentenciárov ako vyučujúcich) za základný učebný text.⁶⁰

Ďalším typom škôl, o ktorých sa kapitula v roku 1346 zmienila, sú vo vzťahu k vyššiemu grádu samotného teologického štúdia jeho hierarchicky nižšie predstupne, tzv. propedeutické školy (*De studiis arcium et naturarum*): *studium artium (arcium)*, známe aj ako *philosophia rationalis*⁶¹, resp. *logicalia*⁶², a filozofia *studium naturarum*⁶³, označovaná tiež *philosophia realis* alebo *philosophia naturalis*⁶⁴. Umiestnené boli v deviatich kláštoroch, pričom v piatich bolo *studium arcium* (Bern, Hertogenbosch, Gebweiler, Bamberg a Leoben) a v štyroch *studium naturarum* (Koblenz, Trevír, Krems a Ptuj).⁶⁵ Ostatné asignácie sa vzťahujú na lektorov konventov, pričom spolu ich bolo 26 pre rovnaký počet kláštorov. Cenné informácie z fragmentu aktov provinčnej kapituly v Bazileji z roku 1346 dokazujú vitálny intelektuálny život vo vtedajšej provincii Teutónia. Vypovedajú o 21 dominikánskych štúdiách v dvoch desiatkach komunit⁶⁶, čo je samo osebe dôkazom funkčnej edukačnej siete rehole na nemeckom teritóriu Svätej ríše rímskej.

Chronologicky ďalším fragmentom aktov provinčnej kapituly Teutónie je zachovaný zápis z Esslingenu z roku 1349 (pozn. 54). Aj v ňom sú asignácie lektorov a študentov (*De studiis et naturarum et arcium*). Oproti kapitule z roku 1346 na zoznam kláštorov so *studium naturarum* pribudol Norimberg.⁶⁷ Artistických škôl dokument uvádza šesť, z toho tri ako predošlý fragment (Bern, Hertogenbosch, Gebweiler) a tri ďalšie (Worms, Luxemburg a Colmar).⁶⁸ Nasledujúci útržok provinčných aktov Teutónie sa ani nepodarilo presne datovať. Na základe prosopografie prichádzajú do úvahy roky 1365 až 1371 a provinčné kapituly slávené (v tomto poradí) vo Würzburgu, Trevíre, Aachene, Mainzi, Esslingene, Kremse

⁶⁰ „*Volumus et ordinamus, quod in studiis theologie generalibus et eciam particularibus, in quibus dumtaxat · xiiii · sunt studentes, ad provinciale capitulum provisio pertinebit, quod de sufficiencioribus provincie ponantur sentenciarum cursores.*“ DB, s. 1124-1125.

⁶¹ FRANK OP, Isnard. Zur Studienorganisation der Dominikanerprovinz Teutonia in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts und zum Studiengang des Seligen Henrich Seuso OP. In FILTHAUT, Ephrem. Seuso – Studien, Gesammelte Beiträge zum 600. Todestag. Köln: b. v., 1966, s. 52-56; HINNEBUSCH OP, William. The History of the Dominican Order II. New York: Staten Island, 1973, s. 26-27.

⁶² K *studium arcium* porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 198-201.

⁶³ Ku *studium naturarum* porov. tamže, s. 201-204.

⁶⁴ FRANK OP, ref. 61, s. 55.

⁶⁵ „*Studium naturarum ponimus in Traiecto, ubi legat fr. Eustatius... Studium arcium ponimus in Bernam, ubi legat fr. Nicolaus Blenkelin...*“ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 333.

⁶⁶ Umiestnenie dvoch druhov škôl pod strechou jedného konventu v Trevíre (*studium naturarum* a partikulárne teologické štúdium) vzhľadom na význam mesta v rámci ríše ako celku neprekvapuje. Podobný prípad s dvomi kategóriami štúdií v konvente, ale už v rozličnom období, je Würzburg (1346 partikulárna teologická škola a 1365 – 1371 *studium naturarum*) a Koblenz (1346 *studium naturarum* a 1365 – 1371 *studium arcium*). Na druhej strane ide skôr o výnimky a generálna kapitula v Bologni už v roku 1315 lokalizáciu viacerých typov autonómnych rehoľných škôl v jednom kláštore neodporúčala. „*Studia vero arcium vel phylosophie illo modo in eisdem conventibus non ponantur.*“ DB, s. 1145.

⁶⁷ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 187.

⁶⁸ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 187-188.

a Wormse. Rovnako aj tento text je bohatý na študijné záležitosti a poskytuje ďalšie cenné informácie o ich lokalizácii a zameraní. Opäť sa tu stretávame s asignáciami *legat et disputet* a so sentenciármi. V zoznamoch pribudli aj mená magistrov študentov (*magister studentium*).⁶⁹ Rehoľných štúdií, pri ktorých sa spomínajú magistri študentov, sentenciári alebo lektori à la *legat et disputet*, je 12 (Trevír, Mohuč, Frankfurt nad Mohanom, Landshut, Viedeň, Regensburg, Friesach, Esslingen, Kostnica a Utrecht), dve miesta sa nedajú lokalizovať. Ako vo vyššie uvedených prípadoch, aj v týchto sa môžeme domnievať, že ide tiež o partikulárne teologické školy. Uryvok ďalej obsahuje asignácie 25 lektorov konventov do rovnakého počtu kláštorov. Nasledujú štyri filozofické štúdiá *studium naturarum* v Trevíre, Würzburgu, Ptuji a Augsburgu a až osem škôl *studium arcium* (Koblenz, Hertogenbosch, Bern, Gebweiler, Retz, Rotenburg, Pforzheim a Hagenau, dnes Hagenau v Alsasku).⁷⁰

Z roku 1379 sa zachovala časť provinčných aktov provincie Saxonia. Kapitula bola slávená vo Warburgu a v časti *De studiis et studentibus* nachádzame zmienky o umiestnení jednotlivých škôl a asignáciách lektorov spolu so študentmi. Na prvom mieste je menovaný Magdeburg, ktorého teologickú školu generálna kapitula v Carcassonne rok predtým chápala už ako najvyšší stupeň autonómnej dominikánskej školy – generálne štúdium (porov. prílohu).⁷¹ Nasleduje Halberstadt, kde v porovnaní s prvou zmienkou o *studium artium* nastala zmena posunom na vyšší stupeň, a to na partikulárne teologické štúdium (jeden lektor pre *legat et disputet* a druhý *sentencias ibidem*).⁷² Tento druh školy sa týkal aj Eisenachu, Soestu, Lübecku, Lipska, Leeuwardenu (Holandsko) a Maastrichtu (Holandsko). Nasledujú asignácie *De studiis phylosophie*. Podľa nášho názoru by malo pod týmto pojmom ísť o *studium naturarum*, keďže pod názvom *studium phylosophie* dominikánska legislatíva žiadne osobitné školy nevytvorila. Pre nasledujúce štúdiá vybrala provinčná kapitula kláštory v mestách Halle, Jena, Minden, Stralsund, Strausberg, Sudenburg (Suthpania – mesto zničené počas 30-ročnej vojny) a Norden. Napokon sa kapitulári venovali artistickým školám (*De studiis arcium*), ktoré umiestnili do Göttingenu, Braunschweigu, Brém, Warburgu a Hamburgu.⁷³

Iným zlomkom provinčných aktov Saxonie je text pochádzajúci podľa prosopografických údajov z rokov 1396 – 1400. Miesto konania kapituly známe nie je, ale v súlade so zoznamom provinčných kapitúl prichádzajú do úvahy v poradí za sebou Erfurt, Rostock, Braunschweig, Zieriksee (Holandsko) a Greifswald.⁷⁴ V časti *De studiis et studentibus* poskytuje fragment údaje o Magdeburgu a Erfurte

⁶⁹ Magister študentov bol akýmsi koordinátorom študentov a manažoval ich bezprostrednú prípravu na vyučovanie. Taktiež bolo jeho povinnosťou zabezpečiť zázemie nevyhnutné pre nerušený chod výučby; staral sa o to, aby boli pripravené miestnosti (učebne), dbal o dostatok brk, atramentu, pemzy či loja na svietenie. Porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 231-233.

⁷⁰ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 315-318.

⁷¹ „In conventu Magdeburgensi facimus lectorem principalem fr. Petrum de Voleberc; ad legendum sentencias ibidem fratrem Hermannum de Cohingia; pro magistro studentium fratrem Hermannum Crispini.“ DB, s. 2087. FINKE, ref. 50, s. 383.

⁷² FINKE, ref. 50, s. 383.

⁷³ FINKE, ref. 50, s. 384-385.

⁷⁴ FINKE, ref. 50, s. 373-374.

(generálne štúdium), Halberstadte (pretrváva partikulárne teologické štúdium), Braunschweigu (namiesto artistického štúdia je tu asigované partikulárne teologické štúdium), Brémach (namiesto artistického štúdia je tu asigované partikulárne teologické štúdium), Mindene (namiesto *studium naturarum – phylosophie* je tu asigované partikulárne teologické štúdium), Soeste (udržal si partikulárne teologické štúdium), Lipsku (udržalo si partikulárne teologické štúdium) a Mühlhausene (partikulárne teologické štúdium).⁷⁵

Posledným fragmentom zo stredovekých aktov nemeckých provincií (tentoraz Teutónskej provincie), ktorý súčasne vypovedá niečo o študijnej organizácii provincie, je text z Bazileja z roku 1407. Na informácie je skúpejší ako predošlé, ale napriek tomu sa z neho v sekcii *De studiis et studentibus* dozvedáme o asignácii 13 študentov, magistra študentov, lektora pre *legat et disputet* a sentenciára na generálne štúdium do Kolína a tiež o asignáciách rovnakých členov pedagogického zboru a 19 študentov do Viedne, resp. 15 študentov do Štrasburgu. Pri týchto dvoch autonómnych školách ide o partikulárne teologické štúdium.⁷⁶

Partikulárne provinčné školy

Nižšie stupne autonómnych dominikánskych škôl nemuseli mať stále sídlo v jednom konkrétnom konvente. Boli prenosné, čiže putovali v rámci provincie, resp. provinčných vikariátov podľa ekonomických možností jednotlivých kláštorov, ako aj podľa množstva študentov a schopnosti zabezpečiť pre nich potrebný počet kvalifikovaných lektorov. Preto provinčné kapituly veľkých provincií (nielen Teutónskej provincie)⁷⁷ pravidelne v jedno-, dvoj-, niekedy viacročných cykloch riešili ich umiestnenie. Vytvorili tak akýsi rotačný systém škôl, pri ktorom boli v istej periodicite na určité miesto asigovaní nielen jednotliví brata na účely štúdia, ale aj konkrétne typy štúdií ako inštitúcie.⁷⁸ Zmyslom vikariátov ako správnych jednotiek (*Verwaltungsbezirke*) pod vedením provinčného vikára (*vicarius provincialis*) bolo posilnenie regionálnych štruktúr rehole v provinciách, ktoré sa rozkladali na veľkých a kultúrno-spoločensky rozmanitých územiach.

Okrem iných záležitostí rehoľnej legislatívy podnietila táto skutočnosť taktiež organizáciu nižších, od konca 15. storočia tzv. regionálnych generálnych štúdií.⁷⁹ Tie slúžili aj ako kľúčové centrá formácie počas vnútrorehoľných reformných

⁷⁵ FINKE, ref. 50, s. 389.

⁷⁶ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 194.

⁷⁷ Fenomén regionalizácie, ktorý vyústil do vzniku menších územných celkov v rámci veľkých provincií, je známy z provincií Hispania, Romana, Provence a Anglia. Keďže túto agendu reflektujú aj akty generálnych kapitúl, môžeme sa domnievať, že tento legislatívny postup bol aplikovaný aj v provinciách Teutónia a Sasko. Túto skutočnosť indikuje aj niekoľko zachovaných dobových prameňov.

⁷⁸ Rozdelenie provincií na vikariáty porov. HUNČAGA OP, ref. 7, s. 192-196.

⁷⁹ Napr. generálne štúdium v Trevíre z roku 1473 bolo určené len pre skupinu bratov z jedného správneho teritoriálneho celku (*in quibus suos fratres transmittere possunt*). Podobne generálne štúdium v Leuvene z roku 1501 malo slúžiť tiež len pre potreby holandskej kongregácie, t. j. nižšieho územnosprávneho celku v rámci Teutónskej provincie (*Ponitur studium generale in conventu Lovaniensi maxime quoad fratres congregationis Hollandie*). FRANK OP, ref. 37, s. 42, pozn. 47 a FRANK OP, ref. 35, s. 88-89.

aktivít.⁸⁰ Napríklad Viedeň bola považovaná za takéto centrum pre *natio Bavariae inferioris portionis* už od začiatku 14. storočia.⁸¹ Partikulárne štúdium tak slúžilo ako určitý edukačný medzistupeň medzi nižšími typmi štúdií (*studium arcium, studium naturarum*) a generálnym štúdiom, resp. pre tých, ktorí na generálnom štúdiu už nepokračovali, znamenalo dosiahnutý vzdelanostný strop. *Studia particularia* neboli v rámci rehole vzdelávacím inštitútom „pre všetkých“ (*generale*), čiže boli určené len pre členov tej istej provincie. Rovnako nariadenia a asignácie, ktoré sa ich týkali, boli v kompetencii provinciála a provinčných kapitúl. Pokiaľ išlo o spôsob výučby, kvalitatívne sa ocital veľmi blízko úrovni generálnych štúdií a univerzít, avšak bez promočných práv a licenciálnych privilégii.⁸²

S výnimkou generálnych štúdií rehole boli ostatné spomenuté nižšie postavené školy prístupné aj inému ako dominikánskemu klerickému dorastu.⁸³ S patričnou dávkou samozrejmosti sa na adresu využiteľnosti dominikánov vo vzdelávacom procese lokálneho kléru vyjadril už v listine z 22. apríla 1221 biskup z Mét Konrád von Scharfenberg. V jeho žiadosti o usadenie dominikánov v meste je obsiahnutý zásadný fakt, že prítomnosť rehoľníkov neprinesie benefit len laikom prostredníctvom ich kázania, ale aj kléru vďaka ich *sacrae lectiones*, čo nie je nič iné ako istá forma výučby teológie.⁸⁴ Z rovnakej pohnútky konal aj biskup Ján z Liège. V listine zo 6. augusta 1229 síce dovolil Reholi kazateľov usadiť sa v meste, ale dovoľenie založil na úlohe viesť teologické prednášky a vykonávať v diecéze kazateľskú činnosť.⁸⁵ Biskupi Konrád a Ján svojím spôsobom poukázali na jednu z dôležitých profilových vlastností Rehole kazateľov: intelektuálny potenciál využiteľný nielen pre jej vlastné vnútorné potreby.⁸⁶

O polstoročie neskôr sa v tejto línii v diele *De officiis ordinis* (1257 – 1267, kapitola *O povinnostiach magistra študentov*) vyjadril aj niekdajší najvyšší predstavený rehole (*magister ordinis*) Humbert z Romans. Od magistra študentov požadoval,

⁸⁰ Rozdelenie Teutónie na tri vikariáty v roku 1463: *porcio inferior nacionis Bavariae* (približne dnešné Rakúsko), *porcio superior* (Norimberg, Eichstett, Bamberg, Landshut) a *nacio Alsaciae*. LÖHR OP, Gabriel. Die Teutonia im 15. Jahrhundert. Leipzig: Harrassowitz, 1924, s. 16.

⁸¹ FRANK OP, ref. 35, s. 41.

⁸² FRANK OP, ref. 35, s. 47.

⁸³ Úžitok zo zakladania rehoľných štúdií sa neprejavoval len vo vlastných radoch, ale mal svoj význam aj pre diecézny klérus, ktorému boli prístupné nižšie stupne dominikánskych škôl. Biskupi potom v mestách, v ktorých boli takéto nižšie dominikánske školy, nemuseli zakladať a prevádzkovať osobitné školy pri svojich katedrálach, ako im to s cieľom zabezpečenia základného vzdelania pre diecézny klérus ukladal za povinnosť kánon č. XI IV. lateránskeho koncilu z roku 1215. Týmto spôsobom de facto pomáhala rehoľa plniť toto nariadenie. KOUDELKA OP, Vladimír. Dominik – zvestování Božího slova. Tišnov: Sursum, 1992, s. 30; HINNEBUSCH OP, ref. 61, s. 13; BERTHIER OP, André, Un Maître orientaliste du XIIIe siècle : Raymond Martin OP. In AFP, Roma 1936, 6, s. 277. Otvorenosť dominikánskej školy pre nedominikánov pripúšťa aj A. Walz. WALZ OP, ref. 28, s. 378.

⁸⁴ „... vobis salutaribus montis suademus ut ipsis ad locum habendum in quo secundum ordinis sui formam intra civitatem prioratum construere valeant consilium et auxilium praebeatis, eisdem fratribus in civitate Metensi prioratum aedificandi potestatem concedentes. Scientes itaque quod si in civitate Metensi aliquam eorum ordo haberet mansionem cohabitatio eorum non tantum laicis in praedicationibus sed et clericis in sacris lectionibus esset plurimum profutura.“ MOPH XXV, n. 157, s. 157-158.

⁸⁵ FRANK OP, ref. 35, s. 55.

⁸⁶ TUGWELL OP, ref. 28, s. 124.

aby v kláštoroch, kam na vyučovanie prichádzajú aj svetskí klerici, boli títo prijímaní s úctou a bolo s nimi nakladané tak, ako si to vyžaduje ich stav.⁸⁷ Taktiež v jednom z 25 bodov dokumentu z generálnej kapituly vo Valenciennes slávanej v roku 1259, v historiografii známeho ako *Ratio studiorum*, sa rozlišuje medzi verejnou a súkromnou prednáškou.⁸⁸ Z textu nariadenia vyplýva, že za normálnych okolností je každá prednáška dominikánskeho štúdia verejná, a teda prístupná aj scholárom, ktorí do rehole nepatria, čo v tom čase podľa I. W. Franka v rámci dejín vzdelávania nebolo žiadnou novinkou.⁸⁹

Spomedzi popredných dominikánskych škôl, ktoré mohli určitým spôsobom zohrať úlohu predchodcu univerzity svojím významom a kvalitou, sme vytypovali tri lokality: Kolín nad Rýnom, Erfurt a Bazilej. Teoreticky by do úvahy prichádzali ešte Mainz, Heidelberg a Viedeň. V Mainzi vznikla univerzita v roku 1476 a v Heidelbergu už v roku 1386. V prípade obidvoch miest však nemáme žiadne informácie z prameňov rehoľnej proveniencie, ktoré by nás informovali o existencii a úrovni miestnych dominikánskych škôl. Vieme len, že v Heidelbergu boli v roku 1473 zriadené vyššie spomenuté tzv. regionálne generálne štúdiá (pozn. 79).⁹⁰ Vo Viedni zase vznikla univerzita (1365) oveľa skôr ako generálne štúdiá rehole (1464), hoci partikulárne teologické štúdium viedenských dominikánov malo v Teutónii výbornú povest'

Kolín nad Rýnom

Na nemeckom území prislúchala prestížna pozícia najdôležitejšieho intelektuálneho centra Rehole kazateľov Kolínu nad Rýnom. Hoci v tomto prostredí už od 11. storočia panoval pomerne čulý vzdelávací ruch, až do vzniku univerzity v Heidelbergu (prípadne v rámci *Sacrum Imperium Romanum* v Prahe a Viedni) tu bol cítiť istý deficit kvalitatívnej alternatívy k univerzitným centráram známym z iných častí vtedajšej Európy. Minimálne v oblasti teológie tu suplovali neprítomnosť univerzity spomenuté generálne štúdiá mendikantov, najmä františkánov a dominikánov.⁹¹ Na obrovskej ploche rozprestierajúcej sa od Antverp po Viedeň, od Churu po Lübeck a Rigu na východe si v rámci rozľahlej provincie Teutónia (po ďalších deleniach aj Saskej provincie) tunajšia dominikánska škola získala rešpekt predovšetkým vďaka pôsobeniu Alberta Veľkého a Tomáša Akvinského.⁹² Miestni mendikanti (u františkánov napr. Duns Scotus) predstavovali

⁸⁷ „Et ubi veniunt saeculares, debet providere quod recipiantur et collocentur honorabiliter, juxta exigentiam sui status.“ BERTHIER OP, ref. 28, s. 257.

⁸⁸ „Item. Quod si non possunt inveniri lectores sufficientes ad publice legendum. saltem provideatur de aliquibus qui legant privatas lectiones. vel hystorias. vel summam de casibus. vel aliquid huiusmodi. ne fratres sint ociosi.“ Generálna kapitula vo Valenciennes v roku 1259. DB, s. 375.

⁸⁹ FRANK OP, ref. 35, s. 54.

⁹⁰ FRANK OP, ref. 35, s. 89.

⁹¹ Porov. DENIFLE OP, Heinrich. Die Entstehung der Universitäten des Mittelalters bis 1400. Berlin: Wiedmannsche Buchhandlung, 1885, s. 388. Tam, kde absentovala univerzita, boli generálne štúdiá mendikantov v postavení kváziuniverzít. FRANK OP, ref. 37, s. 19.

⁹² FRANK OP, Isnard. Albert der Grosse als Diminikaner in seiner Zeit. In Katholische Akademie Augsburg. Augsburg: Akademie Publikationen, 1981, s. 5.

pravdepodobne najinternacionálnejšiu a najlepšie vzdelanú entitu svojich reholí na nemeckom území v najľudnatejšej mestskej komúne tohto prostredia.⁹³

Internacionalita generálneho štúdia, ktorá v prípade takéhoto typu vzdelávacej inštitúcie mala byť samozrejmosťou, sa v Kolíne nerodila ľahko. Ako pomerne zložitá sa ukázala otázka regulovania množstva scholárov na autonómnych generálnych štúdiách. Kláštory zastrešujúce tento stupeň škôl sužovali prevádzkovo-ekonomické ťažkosti, a to najmä za predpokladu, že v každom takom konvente bolo nevyhnutné počítať aj s primeraným počtom iných členov ako len študentov (lektori, sublektori, predstavení, formátori, duchovní v *cura animarum* atď.). Tieto objektívne problémy vyústili v šesťdesiatych rokoch 13. storočia do disciplinárneho konania voči provinciálovi Teutónskej provincie Hermannovi z Havelbergu.

V roku 1265 na provinčnej kapitule Teutónskej provincie za súhlasu provinčných definítorov rozhodol, že niektorí študenti z iných provincií budú poslaní domov, lebo kláštor nemá dostatočné zdroje na zaobstaranie živobytia pre všetkých bratov.⁹⁴ Generálna kapitula v Montpellieri ešte v tom istom roku okamžite zasiahla a poverila magistra rehole (v tom čase Ján Vercelli), aby záležitosti generálnych štúdií dal do poriadku. Hermann z Havelbergu bol zosadený a ako trest dostal dvanásťdňové pokánie o chlebe a vode. Definítori z inkriminovanej provinčnej kapituly obišli s miernejším trestom – osem pôstnych dní o chlebe a vode. Kapitulári „preventívne“ určili za miesto nasledujúcej generálnej kapituly Trevír, teda územie Teutónskej provincie.⁹⁵ Na nej v roku 1266 pre istotu a na vylúčenie akýchkoľvek pochybností explicitne zopakovali, že štúdium sídlia v konvente v Kolíne je generálnym štúdiom so všetkým, čo k tomu patrí, teda s právom štúdia aj pre členov iných provincií.⁹⁶ Preto sa napríklad významný dominikánsky historik W. Hinnebusch domnieva, že štúdium v Kolíne sa s definitívnou platnosťou stalo generálnym až v tomto roku.

Na rozdiel od niektorých iných generálnych štúdií v rámci rehole sa to kolínske nerozvíjalo v spolupráci s už existujúcou univerzitou. Ako sa neskôr ukázalo, malo to aj svoje výhody, obzvlášť v tom, že v meste nedošlo k takým konfliktom medzi svetskými univerzitnými magistrami a ich rehoľnými náprotivkami, aké sa odohrali napríklad v Paríži. Odstup medzi založením generálnych štúdií a vznikom univerzity predstavoval viac ako jedno storočie. Medzitým mali dominikáni dostatok času na vybudovanie si akademickej autority a na zisk patričnej autonómie v tejto oblasti. Vyústilo to do skutočnosti, že sa aktívne angažovali pri založení tunajšej univerzity. Jedným z dôvodov bol aj ich záujem o jej prepojenie

⁹³ Počet obyvateľov Kolína sa v prvej polovici 13. storočia odhaduje na 40 000. Za ním nasledovali Lübeck 28 000 a Štrasburg s Augsburgom s asi 25 000 obyvateľmi. FREED, ref. 14, s. 79-80.

⁹⁴ LÖHR OP, Gabriel. Die Kölner Dominikanerschule vom 14. bis zum 16. Jahrhundert. Freiburg: Verlag der Paulusdruckerei, 1946, s. 14.

⁹⁵ „*Relinquimus magistro ordinis. ut ipse de studiis generalibus. diligenter ordinet et disponat. prout utilitati ordinis viderit expedire. Priori provinciali Theotonie. quia remisit aliquos studentes ad provinciam suam. prout nobis per suas literas constitit. iniungimus ·xii· dies in pane et aqua. et singulis diffinitoribus capituli provincialis proximo preteriti dicte provincie. qui consenserunt in hoc; iniungimus ·viii· dies in pane et aqua. Capitulum generale sequens assignamus in provincia Theotonie; apud Treverim.*“ DB, s. 438.

⁹⁶ „*Assignamus apud Coloniā; studium generale.*“ DB, s. 446.

s rehoľnou školou.⁹⁷ Keď pápež Urban VI. vydal 21. mája 1388 v Perugii univerzitné privilégia pre mesto Kolín (*ad instar studii Parisiensis in theologie et juris canonici*)⁹⁸, bol to dominikán Alexander z Kerpeny, ktorý listinu z pápežových rúk preberal.⁹⁹

Samotná univerzita našla u mendikantov pôsobiacich v meste silnú oporu a zázemie. Najmä u dominikánov sa vykonávala výučba i zhromaždenia akademickej obce.¹⁰⁰ Preto neprekvapí, že po čase na nej žobravé rehole kontrolovali päť so siedmich katedier teológie.¹⁰¹ Dominikáni, františkáni, augustiniáni a karmelitáni boli považovaní za jej automatickú súčasť, takže podľa univerzitných štatútov zo 6. decembra 1392 boli oslobodení od imatrikulačnej povinnosti.¹⁰² Medzinárodný charakter tunajšieho generálneho štúdia dosvedčuje okrem iného korešpondencia brata Petra z Dácie, študujúceho v Kolíne v rokoch 1266 – 1269. V listoch adresovaných begine Kristíne von Stommeln sa zmieňuje o študentoch pochádzajúcich zo Škandinávie, Uhorska, Čiech, Itálie a medzi príslušníkmi Teutónskej provincie menuje Nemcov, Flámov, Holanďanov a Švajčiarov.¹⁰³ V roku 1434 to patrične ocenila generálna kapitula v Colmare, keď stanovila, že len v šiestich študijných centrách rehole bude možné získať najvyššie akademické grády (Paríž, Oxford, Viedeň, Toulouse, Bologna a Kolín).¹⁰⁴ Podobné rozhodnutie týkajúce sa privilégii na udelenie najvyšších akademických titulov v reholi zopakovala generálna kapitula v Siene v roku 1462. Namiesto Bologne tu však figuroval Cambridge a z nemeckého prostredia bol v zozname okrem Kolína namiesto Viedne Erfurt.¹⁰⁵

V 15. storočí sa kolínska teológia stala vďaka dominikánom baštou tomizmu a v rámci reformy rehoľného života centrom observancie.¹⁰⁶ Magister rehole Salvus Cassetta de Panormo sa o tom osobne presvedčil 14. februára 1483 pri návšteve

⁹⁷ Na nemeckom jazykovom území zohrali mendikantské školy vo viacerých prípadoch úlohu bezprostredného predchodcu miestnych univerzít. Pred vznikom Karlovej univerzity sa na tomto priestore predpokladá existencia 28 ustanovizní chápaných ako *studia*. Porov. RÜTHER, Andreas. Educational Communities in German Convents of the Franciscan and Dominican Provinces before 1350. In BEGLEY, Ronald – KOTERSKI SJ, Joseph. Medieval education. New York: Fordham University Press, 2005, s. 127-128.

⁹⁸ DENIFLE OP, ref. 91, s. 398.

⁹⁹ DIETMAR, ref. 11, s. 129.

¹⁰⁰ Spomedzi prvých siedmich profesorov teológie na miestnej fakulte boli hneď piati spomedzi mendikantov. FRANK OP, ref. 37, s. 23, pozn. 24.

¹⁰¹ RÜTHER, ref. 97, s. 126.

¹⁰² „*Excepit tamen fratribus quattuor Ordinum Mendicantium, quos non oportet intitulari, nisi cum fuerint ordinati ad legendum aut pro suis privatis usibus voluerint gaudere privilegiis universitatis.*“ Vzťahovala sa na nich tzv. skupinová imatrikulácia vyplývajúca z príslušnosti k niektorej z privilegovaných reholí. LÖHR OP, ref. 94, s. 57.

¹⁰³ SENNER, ref. 47, s. 127; BERG, ref. 51, s. 103.

¹⁰⁴ „*Statuimus, neminem posse de cetero pro forma et gradu magisterii ad legendum assignari, abilitari, vel promoveri preterquam per generale capitulum, sufficienti testimonio vel examinatione premissa, nisi forte in conventibus et studiis Parisiensi, Bononiensi, Tolosano, Coloniensi, Viennensi et Oxoniensi.*“ DB, s. 3272-3273.

¹⁰⁵ „*Parisiensi, Coloniensi, Tholosano, Oxoniensi, Erphordiensi, Cantabrigiensi, in quibus ritus consuetus servabitur.*“ DB, s. 3429.

¹⁰⁶ WALZ OP, Angelus. Dominikaner an der jungen Universität Basel (1460 – 1515). In Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde, 1959, vol. 58/59, s. 143.

Kolína, keď bol svedkom toho, že sa tam denne odohrávali tomistické prednášky pod vedením regenta alebo niektorého z magistrův. Rovnakú skúsenosť nadobudol aj Laurentius Gervasii z Limoges, ktorého o rok neskôr poslali do Kolína v rámci kláštornej reformy. Zaujímavosťou je, že z 23 promovovaných doktorov teológie v rokoch 1467 – 1488 bolo 14 tomistov, 5 albertistov, 3 skotisti a jeden egyptián (prívrženec učenia augustiniána Egýda z Ríma). Bakalárov bolo za rovnaké časové obdobie 44, z toho 29 tomistov, 9 albertistov, 4 skotisti a jeden modernista (nominalista). Najpočetnejšiu skupinu prívržencov tomizmu tvorili dominikáni, pričom albertisti sa regrutovali predovšetkým z radov sekulárneho kléru.¹⁰⁷

„Dominikánskosť“ tunajšej univerzity ilustruje fakt, že zo 166 vyučujúcich na teologickej fakulte v rokoch 1400 až 1525 bolo až 59 z Rehole kazateľov, z toho viacerí patrili vo svojom odbore k absolútnej európskej špičke. Okrem toho v neúplnej univerzitnej matrike možno nájsť medzi doktormi, magistrami, sentenciarmi a bakalármi ďalších asi 180 dominikánov.¹⁰⁸ Význam kolínskeho generálneho štúdia rehole ako autonómnej rehoľnej školy inkorporovanej do teologickej fakulty univerzity potvrdila krátko pred reformáciou aj generálna kapitula v Pavii v roku 1507 hojnou asignáciou vyučujúcich a študentov z rôznych provincií.¹⁰⁹

Erfurt

Dominikáni sem prišli niekedy v priebehu roku 1229 a konvent bol formálne založený v nasledujúcom roku.¹¹⁰ Zo zachovaných prameňov nevieme, či v konvente do roku 1378 sídlilo niektoré z dominikánskych štúdií. Je však málo pravdepodobné, že by generálne štúdium vzniklo tam, kde predtým nebola študijná tradícia a kde by kláštor nemal skúsenosť s niektorou z dominikánskych škôl. Podľa aktov generálnej kapituly z roku 1378 (porov. prílohu) tu práve v tomto roku mala vzniknúť autonómna rehoľná škola na úrovni generálnych štúdií. Na určitý čas z rozhodnutí generálnych kapitúl agenda tohto štúdia mizne a objavuje sa až v roku 1421 na generálnej kapitule v Métach. Obsah asignácie a jej personálne obsadenie *pro forma et gradu magisterii* indikuje, že tunajšie elitné dominikánske štúdium malo najvyšší rang a prostredníctvom magistrův regentov (napr. Gobelinus de Winterburg ako *magister regens pro Ordine suo* v r. 1394)¹¹¹

¹⁰⁷ LÖHR OP, ref. 94, s. 64-65; WALZ OP, ref. 106, s. 17.

¹⁰⁸ LÖHR OP, ref. 94, s. 70.

¹⁰⁹ „Conventui Coloniensi provinciae Theutoniae damus in regentem pro primo et tertio anno magistrum Hieronymum Raynerii²⁹, pro secundo magistrum Iacobum Hocstraten³⁰. Magistrum studentium pro primo anno fr. Ioannem Oleschlegher, baccalaurium formatum; de baccalauriis provincialis provideat. Studentes fr. Mathiam Berchem³¹, fr. Ioannem Dorstheim³², fr. Bernardum de Vessalia³³, fr. Ioannem de Tremonia³⁴, fr. Andream de Vratislavia, fr. Enricum Barll, fr. Gerardum Bie, fr. Ottonem de Busco, fr. Nicolaum de Tremonia, fr. Nicolaum Spruit, fr. Ioannem Gerton, fr. Vincentium de Lancet, fr. Bartholomaeum de Lovanio, fr. Gregorium de Bohemia, fr. Thomam de Nova Ecclesia, fr. Clementem Amersfordium, fr. Ioannem de Nuremberga, fr. Enricum Sulter, fr. Andream de Cranissa, fr. Ioannem de Francfordia, fr. Martinum de Vratislavia, fr. Iacobum de Bruxella, fr. Andream de Frozem, fr. Christianum de Dacia, fr. Fredericum de Ratisbona, fr. Clementem de Metis, fr. Iacobum de Ungaria, fr. Rodulfum de Lovanio, fr. Paulum de Bohemia.“ DB, s. 4042-4043.

¹¹⁰ FREED, ref. 14, s. 30 a 210.

¹¹¹ LÖHR OP, Gabriel. Die Dominikaner an den Univesitäten Erfurt und Mainz. In AFP, Roma 1953, 23, s. 240. Repertorium Academicum Germanicum (RAG). Dostupné na internete: <http://www.rag-online.org/de/datenbank/abfrage.html> [cit. 13. 1. 2017].

bolo súčasťou univerzity (zal. 1379).¹¹² Hoci agenda generálnych kapitúl o tejto skutočnosti nepodáva informáciu skôr, na základe univerzitných matrík sa môžeme domnievať, že zväzok medzi univerzitou a dominikánskym generálnym štúdiom možno datovať najneskôr do roku 1394.¹¹³ Skutočnosť, že erfurtské generálne štúdium požívalo v reholi popri Kolíne patričný rešpekt, dokumentujú iné rozhodnutia kapitulárov z generálnych kapitúl.

Na území Saskej provincie reprezentovali najvyššie postavené vzdelávacie entity dominikánov Magdeburg a Erfurt. Lenže v Magdeburgu nevznikla v stredoveku univerzita, a tak sa rozdiel v kvalite oboch štúdií odzrkadlil aj v legislatíve. Na spomínanej kapitule v Métach sa okrem Erfurtu hovorilo aj o Magdeburgu a kapitulári rozhodli, že štúdium v Magdeburgu nebude mať úroveň *pro forma et gradu*, teda dominikánskej školy s licenciou na udeľovanie teologických grádov.¹¹⁴ Iným dôkazom toho, že štúdium v Magdeburgu sa regionalizovalo (prišlo o najvyššie „generálne“ privilégia) a rehoľa mala v pláne podporiť v najvyššom rangu práve Erfurt, je rozhodnutie z generálnej kapituly v Siene z roku 1462.¹¹⁵ Personálne obsadenie štúdií v Erfurte zostávalo v kompetencii generálnych kapitúl, zatiaľ čo o personáliách štúdia v Magdeburgu mal rozhodovať už len provinciál. Na území Teutónie sa to isté prerozdelenie kompetencií týkalo aj Štrasburgu.¹¹⁶ Praktickým dôsledkom tejto legislatívy je skutočnosť, že v oboch nemeckých provinciách sa Kolín a Erfurt etablovali ako elitné školy rehole s medzinárodnou povestou, dokonca inkorporované do miestnych teologických fakúlt. Školám v Magdeburgu a Štrasburgu (vo Viedni do roku 1464) zostala úloha nižších, regionálnych, podľa všetkého teologických škôl typu *studium particulare theologiae*.

Od roku 1394 do roku 1520 nachádzame v zachovaných univerzitných matrikách spolu 65 dominikánov, buď graduovaných, alebo tých, ktorí sa o udeľovanie grádov uchádzali. Okrem nich je možné pre túto časovú periódu v aktoch generálnych kapitúl nájsť ďalších dvanásť rozptýlených mien, ktoré reprezentujú na tunajšie štúdiá asigovaných bratov v úlohe vyučujúcich. Po formálnej inkorporácii generálnych štúdií do teologickej fakulty museli byť aj oni zapísaní

¹¹² „Conventui Erfordensi provincie Saxonie pro anno immediate sequenti assignamus in regentem fratrem Iohannem de Silvadia sacre theologie professorem, pro secundo vero anno fratrem Bernardum Raderii sacre theologie licenciatum, ad legendum vero sentencias pro primo anno immediate sequenti ibidem assignamus pro forma et gradu magisterii fratrem Geraldum Huestuzam, ad legendum autem bibliam fratrem Gigandum Pistoris omnes eiusdem provincie.“ DB, s. 3115.

¹¹³ LÖHR OP, ref. 111, s. 236-237.

¹¹⁴ „Conventui Magdeburgensi eiusdem provincie assignamus in regentem fratrem Iohannem Scoenbuciz, ad legendum vero sentencias pro primo anno ibidem assignamus fratrem Albertum de Seavia. Pro secundo vero anno ad legendum sentencias fratrem Enricum Beslen, in magistrum vero studencium pro primo anno fratrem Enricum suprascriptum, pro secundo vero anno fratrem Salvatum Alsan, omnes absque forma et gradu magisterii.“ DB, s. 3115.

¹¹⁵ Okrem iného zaradila táto generálna kapitula Erfurt k tým šiestim generálnym štúdiám, na ktorých bolo v reholi možné získať najvyššie akademické hodnosti. „Parisiensi, Coloniensi, Tholosano, Oxoniensi, Erphordiensi, Cantabrigiensi, in quibus ritus consuetus servabitur.“ DB, s. 3429.

¹¹⁶ „De officialibus vero studii conventus Magdeburgensis provincialis provincie Saxonie providebit.“ a „Studio Argentinensi provincialis provincie Theutonie providebit super gradu et forma magisterii.“ DB, s. 3436. Magdeburg tým prišiel o svoje dovtedajšie výsady a jeho privilegované postavenie sa de facto prenieslo do Erfurtu. LÖHR OP, ref. 111, s. 261-262.

v matrike.¹¹⁷ Preto nie je náhoda, že práve v Erfurte a Kolíne, kde generálne štúdiá zároveň vytvorili platformy pre miestne teologické fakulty po založení univerzít, platila zásada, že dominikánsky študent na teologickej fakulte (resp. mendikant) *pro gradu* mal možnosť vybrať si za mentora len držiteľa učiteľskej katedry z vlastnej rehole.¹¹⁸ V obidvoch prípadoch sa to týkalo troch do teologických fakúlt inkorporovaných mendikantských štúdií – dominikánskych, augustiniánskych a františkánskych.¹¹⁹

S pribúdajúcimi teologickými fakultami na nemecky hovoriacom teritóriu strácali postupne tradičné študijné centrá ako Kolín a Erfurt svoju príťažlivosť. V konkurencii iných podobných ustanovizní s promočným právom čiastočne vbledla ich dovtedajšia vyčnievajúca kvalita. Tam, kde vznikla univerzita skôr ako generálne štúdium rehole, sa stávalo, že niekdajšie lokálne nižšie stupne rehoľného teologického štúdiá boli vďaka tomu povýšené na generálne.¹²⁰ Zjavne sa tým sledovala možnosť inkorporácie alebo aspoň zvýšenia konkurencieschopnosti rehoľnej školy vo vzťahu k teologickej fakulte.

Bazilej

Dominikánsky konvent tu bol zriadený niekedy okolo roku 1233 a patrí medzi dvadsiatku najstarších na nemecky hovoriacom území Svätej ríše rímskej.¹²¹ O kostole sa prvýkrát v prameňoch hovorí v roku 1236, ale hotový ešte zrejme nebol, keďže sa na jeho dokončenie vzťahovali odpustky z rokov 1237 a 1243/1244.¹²² Prvá zachovaná zmienka o tom, že v tunajšom konvente existovala niektorá z foriem dominikánskeho štúdiá, je z provinčnej kapituly Teutónskej provincie z rokov 1284/1288 (pozn. 51). Malo ísť o nižší stupeň dominikánskej školy známej ako *studium arcium*. V roku 1346 sa z provinčnej kapituly, ktorá bola zhodou okolností slávená práve v Bazileji, dozvedáme, že v miestnom kláštore už bola umiestnená partikulárna teologická škola (pozn. 56 a 59). Oproti prvej zmienke ide o kvalitatívny posun smerom k vyššiemu stupňu autonómnej vzdelávacej inštitúcie.

V časti *De studiis et studentibus* z fragmentov kapituly z roku 1346 je asignácia brata Johannesesa von Efringen.¹²³ Jeho úlohou bolo „*legat et disputet*“, čo je čin-

¹¹⁷ Porov. LÖHR OP, ref. 111, s. 238-261.

¹¹⁸ „*Exceptis religiosis, qui sub Magistris suorum Ordinum actu regentibus incipere possunt.*“ FRANK OP, ref. 37, s. 33-34, pozn. 42.

¹¹⁹ FRANK OP, ref. 37, s. 37. To isté platilo o františkánoch, dominikánoch a augustiniánoch aj vo Viedni a Prahe. ELM, Kaspar. Studium und Studienwesen der Bettelorden. Die „andere“ Universität? In DEMANDT, Alexander. Stätten des Geistes. Köln; Weimar; Wien: Böhlau Verlag, 1999, s. 116.

¹²⁰ Sú to prípady Viedne, Heidelbergu, Freiburgu, Trevíru a Leuvenu v Teutónii. V Sasku išlo o Rostock, Lipsko a Greifswald. FRANK OP, ref. 37, s. 40.

¹²¹ SCHMIDT, Philipp. Die Bibliothek des ehemaligen Dominikanerklosters in Basel. In Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde, 1919, n. 18, s. 161.

¹²² Porov. MAURER, François. Kunstdenkmäler des Kantons Basel Stadt (Band 5). Basel: Birkhäuser Verlag, 1966, s. 206-216; LÖE OP – REICHERT OP, ref. 53, s. 7. Podľa tradície dokončený kláštor posvätil Albert Veľký v roku 1269. SCHMIDT, ref. 121, s. 162.

¹²³ Pôsobil ako lektor konventu, od roku 1347 prior v Bazileji a v roku 1353 získal v Montpellieri titul magistra teológie. KAEPPELI OP, Thomas. Scriptores Ordinis Praedicatorum Medii Aevi II. Romae: Sanctae Sabinae, 1975, s. 414-415.

nosť bezprostredne spojená s funkciou lektora konventu. Okrem neho mal túto činnosť, ale už pre Sentencie, vykonávať istý brat Jacobus. Prednášanie spojené s diskusiou, resp. výkladom Lombardského Sentencií je zjavný indikátor toho, že v bazilejskom dominikánskom konvente sa okrem štandardného vzdelávania odohrával aj ďalší edukačný proces. V spojení s asignáciou deviatich študentov môžeme konštatovať, že v Bazileji fungoval druhý, po generálnych štúdiách najvyšší stupeň dominikánskych partikulárnych škôl – *studium particulare theologiae*.¹²⁴

Svedčiť o tom môžu aj badania týkajúce sa tunajšej konventnej knižnice. Podľa zbierky rukopisov *Iste liber pertinet ad ordinem fratrum Praedicatorum conventus Basiliensis* sa prvé zachované exempláre knižnice dnes už zaniknutého konventu dajú datovať do rokov 1315 a 1320.¹²⁵ Keďže obsahujú okrem homiletických diel aj tituly od Huga zo sv. Viktora, Bonaventúru a Sentencie Petra Lombardského, môžeme sa domnievať, že išlo o študijné materiály pre potreby lokálneho štúdia. Počet exemplárov deponovaných v knižnici v Bazileji narástol v priebehu 15. storočia najmä vďaka kníhtlači, koncilu (napr. pápežský legát Ján Stojkovič OP – Johannes de Ragusio – býval počas koncilu v dominikánskom kláštore)¹²⁶, ale aj preto, že na novozriadenej miestnej univerzite študovali viacerí dominikáni.¹²⁷ V čase zániku dominikánskeho kláštora bola knižnica na svoju dobu veľmi slušne vybavená a obsahovala 2092 titulov rozdelených do 26 kategórií.¹²⁸

Pokiaľ ide o kláštornú školu u dominikánov, v ďalších fragmentoch z aktov provinčných kapitúl Teutónie (1349, 1365 – 1371, 1400 a 1407) sa zmienka o miestnom štúdiu nevyskytuje. Neznamená to však (aj vzhľadom na vyššie uvedené), že by škola prestala existovať. Už staršia historiografia ju považovala za integrálnu súčasť (spolu s katedrálnou školou) lokálneho vzdelávania, kde sa formovalo duchovenstvo z radov rehoľného aj sekulárneho kléru.¹²⁹ V jednom z kódexov tunajšej knižnice (označený ako O.III.45) je zmienka o tom, že *sermones* tu v roku 1444 prednášal magister študentov (*magister studencium*). V tom istom roku sa tu mali odohrávať tzv. kolácie *principium in naturalem philosophiam*.¹³⁰ Povýšenie na *studium generale* súvisí s tým, že Bazilej bol magistrom rehole Konrádom z Asti počas vizitácie v Zürichu 11. mája 1463 určený za jedno z centier observantnej reformy v rámci vikariátu *nacio Alsacie*. Konvent sa tak stal jedným z intelektuálnych centier reformy na území Nemecka.¹³¹

¹²⁴ „In Basilea legat et disputet fr. Io Eberingin, Sentencias ibidem fr. Jacobus... Studentes fratres Johannes de..., Nocolaus de Luterbach, Diterus Colbelin, Conradus Traber, Conradus de Worstenberch, Io. Schimelli, Henricus Boler, Kono de Kageneke et Arnoldus de Aquis.“ KAEPPELI OP, ref. 54, s. 330.

¹²⁵ SCHMIDT, ref. 121, s. 161-163.

¹²⁶ SCHMIDT, ref. 121, s. 168-169.

¹²⁷ V roku 1525 bol kláštor sekularizovaný a v roku 1559 sa jeho bibliotéka stala súčasťou univerzitnej bibliotéky. SCHMIDT, ref. 121, s. 179.

¹²⁸ SCHMIDT, ref. 121, s. 181.

¹²⁹ VISCHER, Wilhelm. Geschichte der Universität Basel von der Gründung 1460 bis zur Reformation 1529. Basel: Verlag von H. Georg, 1860, s. 10.

¹³⁰ LÖHR OP, ref. 80, s. 36.

¹³¹ LÖHR OP, ref. 80, s. 16. „Item, quia bonitas morum sine studio literarum continuari non possit, deputo pro fratribus vestrorum conventuum reformatorum conventum et studium Basiliense cum privilegiis promotis et promovendis in studiis ordinis dari consuetis.“ FRANK OP, ref., 35, s. 84.

Po fundovaní univerzity 20. augusta 1459 mohla pre kandidátov teologického vzdelania zohrať úlohu nižšej fakulty pred vstupom na teologickú, na ktorej sa prednášky začali v zimnom semestri nasledujúceho roka.¹³² Bazilejské dominikánske štúdium nebolo inkorporované do univerzity ako napríklad v Paríži, ale platil preň dišpenz v tom slova zmysle, že ak bol prednášajúci na teologickej fakulte dominikán, mohol dominikánsky študent absolvovať jeho kurzy v kláštore a nie na pôde teologickej fakulty.¹³³ V takom prípade by mohlo ísť o akési dočasné „personálne“ prepojenie medzi univerzitou a kláštrom, resp. medzi katedrou a členom rehole. Jedným z prvých vyučujúcich na teologickej fakulte bol Kaspar Maner OP (*sacre theologie professor ordinarius praedicatorum*), ktorý v rokoch 1462, 1465, 1469 a 1472 pôsobil dokonca vo funkcii jej dekana.¹³⁴ V priebehu 15. storočia môžeme potvrdiť ešte dvoch dominikánov na tomto poste – Willhelma Textorisa¹³⁵ a Heinricha Nolta¹³⁶. Okrem nich vyučoval na teologickej fakulte (*ad legendum sententias pro gradu et forma magisterii in uniuersitate Basiliensi et exempla lectura potest magistrari*) – s dišpenzom na prednášanie v kláštore – Werner de Selden.¹³⁷

Bazilejská univerzita bola pokoncilovou „mestskou“ fundáciou, to znamená, že na jej založení boli ako iniciátori a financovatelia zaangažované mestské elity.¹³⁸ Zrejme pre túto skutočnosť hrali v jej štruktúrach príslušníci žobravých reholí len vedľajšiu rolu. Napriek tomu na jej teologickej fakulte od roku 1460 až do roku 1515 pôsobili v úlohe pedagógov štyria dominikáni, z toho traja aj vo funkcii dekana. Z prameňov a literatúry teda vyplýva, že univerzita ako vzdelávacia entita nenadväzovala na dominikánske kláštorné štúdium v takom bezprostrednom zmysle slova ako napríklad v Kolíne nad Rýnom či Erfurte. Skutočnosť, že v jej radoch pôsobili aj na významných postoch pedagógovia z dominikánskeho vzdelanostného prostredia, však potvrdzuje jeho kvalitu a zároveň istú kontinuitu, bez ktorej by ich pôsobenie na novozriadenej univerzite s veľkou pravdepodobnosťou nebolo možné.

Záver

Pri hľadaní možných odpovedí na otázku, ktorú sme si položili v úvode, je v oblasti vzdelávania klerikov potrebné vziať do úvahy historický kontext a staršie tradície. Prípravu kléru mali primeraným spôsobom zabezpečiť katedrálne školy, ktorých zriadenie nariadil v roku 1179 III. lateránsky koncil.¹³⁹ Výučba na nich

¹³² WALZ OP, ref. 105, s. 140.

¹³³ WALZ OP, ref. 105, s. 141, pozn. 19.

¹³⁴ VISCHER, ref. 129, s. 205-206; WALZ OP, ref. 105, s. 141.

¹³⁵ RAG. Dostupné na internete: <http://www.rag-online.org/de/datenbank/abfrage.html> [cit. 15. 1. 2017].

¹³⁶ VISCHER, ref. 129, s. 216; WALZ OP, ref. 105, s. 143; KAEPPELI OP, ref. 123, s. 211. RAG. Dostupné na internete: <http://www.rag-online.org/de/datenbank/abfrage.html> [cit. 15. 1. 2017].

¹³⁷ WALZ OP, ref. 105, s. 145; RAG. Dostupné na internete: <http://www.rag-online.org/de/datenbank/abfrage.html> [cit. 26. 12. 2016].

¹³⁸ RÜEGG, Walter. Themen, Probleme, Erkenntnisse. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa – Mittelalter. München: C. H. Beck, 1993, s. 36.

¹³⁹ Prekvitajúcich a skutočne fungujúcich katedrálnych škôl nebolo v Európe až tak veľa. Väčšiu konkurenciu vzdelávacích inštitúcií pociťovala Itália, kde prežívali aj laické mestské školy, v ktorých predmet výučby nebol ani zďaleka tak dominantne náboženský. BROOKE, Christopher. Evropa stredoveku v letech 962 – 1154. Praha: Vyšehrad, 2006, s. 386.

mala byť zabezpečená z benefíciá pre učiteľa a ten mal potom vyučovanie vykonávať bezplatne. Iná činnosť magistra (*magister scholae*) a ani študijný kurz neboli koncilom bližšie špecifikované. Podobne (formou benefíciá pre vyučujúceho) malo byť vyučovanie realizované aj pri tých kostoloch a kláštoroch, kde už predtým podobná škola existovala.¹⁴⁰

Vyvrcholením týchto snáh bol IV. lateránsky koncil a jeho šesť tzv. pastoračných koncilových kánonov.¹⁴¹ Spolu s nimi prispievali k tomuto procesu ďalšie tri, ktoré sa týkali nárokov kladených na osobné a intelektuálne kvality kléru.¹⁴² Predovšetkým kánony *De praedicatoribus instituendis* a *De magistris scholasticis* spoluurčovali vývoj v oblasti vzdelanosti sekulárneho kléru niekoľko nasledujúcich storočí. Kánon č. XI zopakoval nariadenie svojho predchodcu z roku 1179, a keďže sa ho nepodarilo všade patrične realizovať¹⁴³, rozhodol o rozšírení vyučovania z katedrálnych kostolov aj na ďalšie, ktoré na to majú dostatočné prostriedky.¹⁴⁴ Kánon č. X zase zdôraznil nevyhnutnosť obsadiť diecézy vhodnými kazateľmi, čo sa nezaobišlo bez ich dôkladnej formácie.¹⁴⁵ Predstavený predmetného kostola mal zabezpečiť učiteľa, aby v takto zriadenej škole bezplatne vyučoval miestnych i cudzích klerikov gramatiku a iné predmety. Metropolitný chrám mal okrem toho ešte navyše povinnosť disponovať teológom schopným vyučovať kňazov Písmo (*sacra pagina*) a zároveň ich vzdelávať v tom, čo sa týka pastoračnej činnosti (*cura animarum*).¹⁴⁶

I. lyonský koncil k týmto témam stanovisko nezaujal. Jeho pokračovateľ (II. lyonský koncil v roku 1274) v kánone č. XIII len zopakoval, že jednou z podmienok, ktorú musí duchovný splniť, aby mu bola pridelená farnosť, sú jeho primerané vedomosti.¹⁴⁷ Kostnický koncil sa vo svetle jeho hlavných vieroučno-teologických tém (*causa fidei*, Ján Hus a John Wycliffe) a voľby nového pontifika po smrti Gregora XII. v roku 1415 (zosadenie protipápeža Benedikta XIII. v roku 1417) ve-

¹⁴⁰ „Per unamquamque ecclesiam cathedralem magistro, qui clericos eiusdem ecclesiae et scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium assignetur, quo docentis necessitas sublevetur et discipulis via pateat et doctrinam. In aliis quoque restituatur ecclesiis sive monasteriis, si retroactis temporibus aliquid in eis ad hoc fuerit deputatum.“ Kánon XVIII. Ut praelati provideant magistris scholarum necessaria. BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 193.

¹⁴¹ X *De praedicatoribus instituendis*, XXI *De confessione facienda et on revelanda a sacerdote et saltem in pascha communicando*, XXII *Quod infirmi prius provideant animae quam corpori*, L *De restricta prohibitione matrimonii*, LI *De poena contrahentium clandestina matrimonia* a LII *De testimonio de auditu reprobando in causa matrimonii*. BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 244-246, 258-261 a 290-295.

¹⁴² XI *De magistris scholasticis*, XXVII *De instructione ordinandorum* a XXX *De idoneitate instituendorum in ecclesiis*. BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 244-246, 266 a 268.

¹⁴³ „Verum quoniam in multis ecclesiis id minime observatur.“ BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 246.

¹⁴⁴ „Non solum in qualibet cathedrali ecclesia sed etiam in aliis, quarum sufficere poterunt facultates.“ BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 246.

¹⁴⁵ „Generali constitutione sancimus, ut episcopi viros idoneos ad sanctae praedicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere et sermone.“ BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 246.

¹⁴⁶ „Constituatur magister idoneus a praelato, qui clericos ecclesiarum ipsarum et aliarum gratis gramaticae facultate ac aliis instruat iuxta posse. Sane metropolitana ecclesia theologum nihilominus habeat, qui sacerdotes et alios in sacra pagina doceat et in his praesertim informet, quae ad curam animarum spectare noscuntur.“ BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 246.

¹⁴⁷ „Ut nullus ad regimen parochialis ecclesiae assumatur, nisi sit idoneus scientia, moribus et aetate.“ BARON – PIETRAS SJ, ref. 22, s. 432.

noval predovšetkým disciplinárnym a vieroučným otázkam. Oblasť intelektuálnej formácie zostala bokom, ak nerátame kritiku univerzitného prostredia, ktoré podľa niektorých koncilových dekrétov poskytlo nepatričné zázemie na vznik a udomácnenie odsúdených článkov Husovho a Wycliffovho učenia. Keďže koncily v Kostnici a Bazileji nič z dovedty známej legislatívy o formácii a vzdelávaní sekulárneho kléru nezrušili, vyvodzujeme z toho, že v podstate odobrili kontinuitu dovedtnej praxe.¹⁴⁸

Pápežskej kúrii bezpochyby ležali vzdelanostné otázky kléru na srdci už od konca 12. storočia. Z tohto dôvodu boli pre túto jej politiku dôležité aj inštitúcie, ktorá sama bezprostredne nekreovala, ale zapadali do rámca jej predstáv o intelektuálnej formácii sekulárneho duchovenstva. Svoj význam v tomto procese zohrávala požiadavka, aby sa mohla solídne pripravovať aj tá masa klerikov, ktorá nemala žiaden kontakt s univerzitou. Tu bola kúria odkázaná na pomoc reholí, konkrétne mendikantov a ich partikulárnych škôl, resp. jednotlivcov, ktorí z ich radov vyučovali na katedrálnych a mestských školách.¹⁴⁹ Tam, kde vznikli univerzity, stali sa centrami vzdelanosti ony. V prostredí, kde absentovali, pretrvávali v tomto segmente staršie modely v koexistencii s rehoľnými školami mendikantov, najmä dominikánov. Nevyjasnené zostávajú otázky: v akej intenzite a do akej miery?

V niektorých tradičných centrách vzdelanosti v Nemecku a Itálii, v ktorých absentovala univerzita, suplovali jej spoločenskú a akademickú úlohu. Na nemeckom jazykovom území zohrali mendikantské školy v niektorých prípadoch úlohu bezprostredného predchodcu miestnych univerzít.¹⁵⁰ Najmä Kolín a Erfurt, kde mali svoje sídla „rehoľné univerzity“ v podobe generálnych štúdií rehole, suplovali dominikáni prítomnosť univerzít a po ich vzniku slúžili ich školy ako základ pre miestne teologické fakulty.¹⁵¹

Prípád Erfurtu vykazuje podobnosť s Prahou. V obidvoch mestách formálne vznikli generálne štúdiá rehole len rok pred založením univerzity, pričom dominikánske školy poslúžili ako platforma pre teologické fakulty, prostredníctvom ktorých sa rehoľné štúdiá inkorporovali do univerzity. V Bazileji bola zjavná snaha čo najskôr nadviazať na univerzitnú fundáciu, čo sa založením generálneho štúdia tri roky po začiatku výučby na teologickej fakulte aj podarilo. Ako sa ukázalo, ani veľmi rýchla reakcia vedenia rehole nemala za následok inštitucionálne prepojenie dominikánskeho štúdia s miestnou teologickou fakultou.

Za zmienku na tomto mieste stojí fakt, že po celé obdobie stredoveku bol v edukačnej oblasti zjavný rozdiel medzi prístupom cisárov a pápežov k Itálii a k zaalpským nemecky hovoriacim teritóriám. Privilégiá, ktoré pre scholárov a rodiace sa univerzity od 12. storočia obe kancelárie vydávali, sa v nemeckom prostredí ríše v inštitucionálnej podobe výraznejšie prejavili až s odstupom

¹⁴⁸ Porov. BELLITTO, M. Christopher. Revisiting Ancient Practices: Priestly Training before Trent. In BEGLEY, Ronald - KOTERSKI, Joseph SJ. Medieval education. New York: Fordham University Press, 2005, s. 43.

¹⁴⁹ Porov. FRANK OP, ref. 35, s. 55.

¹⁵⁰ Porov. RÜTHER, ref. 97, s. 127-128.

¹⁵¹ ASZTALOS, Monika. Die theologische Fakultät. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa. München: C. H. Beck, 1993, s. 365.

dlhším než jedno storočie. Okrem vyššie spomenutých príčin mohla svoju úlohu zohrať aj finančná stránka štúdia. V 15. storočí sa náklady na zisk doktorského titulu z teológie v nemeckom prostredí v prípade rehoľníka pohybovali v sume okolo 150 guldenov, zatiaľ čo napríklad v Pavii táto suma neprekročila 25 guldenov a inde v Itálii to mohlo byť dokonca asi len 16 guldenov.¹⁵²

Nezávisle od pomerne často kolísavej personálnej prítomnosti dominikánov na univerzitách boli ich štúdiá rozmanitým spôsobom prepojené s univerzitami a ich sociálnym prostredím. Spočiatku cez záujem rehole napojiť elitné generálne štúdiá na univerzitnú korporáciu prostredníctvom teologickej fakulty (Paríž, Oxford, Praha, Kolín, Erfurt atď.), keď sa konvent zmenil na *lectorium* pre grémiá univerzitnej obce. Neskôr (alebo tam, kde k inkorporácii nedošlo) prebiehal tento intelektuálny zväzok prostredníctvom dominikánskych magistrov, ktorí na univerzitách vyučovali (napr. Bazilej). K tomu ešte patrilo slávenie liturgie a kázanie v kláštornej kostole.¹⁵³

V snahe vyhnúť sa neprimeranej konfrontácii s miestnymi autoritami a v záujme ochrany niektorých svojich členov presmerovali dominikáni určité intelektuálne aktivity z tradičných univerzitných centier (Oxfordu a Paríža) aj do Kolína a Erfurtu (pozn. 104 a 105). Tieto opatrenia pomohli posilniť postavenie ďalších študijných stredísk, ktoré sa postupne vymanili z tieňa tých najprestížnejších. Obzvlášť generálne štúdium v nemeckom Kolíne sa na ďalších sto rokov stalo dominikánskym duchovným akademickým strediskom na nemeckom jazykovom území.¹⁵⁴

Skutočnosť, že dominikáni svojím prienikom medzi súdobé univerzitné intelektuálne elity na akademickej pôde (v kombinácii s dômyselne prepracovanou hierarchiou autonómnych škôl) ovplyvnili život *universitas magistrorum et scholarium*, je v súčasnosti nepochybniteľná. Bádateľským problémom zostáva doladenie a precizovanie tohto konštatovania. Obzvlášť v rozľahlej Svätej ríši rímskej sú úskalím veľké teritoriálne rozdiely. Táto pomerne amorfná entita sa nedá uchopiť ako jeden homogénny celok. Veď len dve dominikánske provincie na jej území sa z moderného hľadiska ocitli na ploche jedenástich krajín (Nemecko, Holandsko, Belgicko, Luxembursko, Švajčiarsko, Rakúsko, Poľsko, Čechy, Slovinsko a Lotyšsko). Netreba zdôrazňovať, že aj napriek viacerým v stredoveku jednotiacim spoločenským prvkom sa v prostredí takej rôznorodnej entity, akou *Sacrum Imperium Romanum* bola, len ťažko hľadá nejaký univerzálne aplikovateľný bádateľský rámec. Pracovať iba na základe analógií, ktoré majú, samozrejme, svoje nedostatky, sa nedá. Nehovoriac o tom, že od druhej polovice 15. storočia nastala provincializácia a regionalizácia univerzitného vzdelania (tzv. Landesuniversitäten), ktorá rovnako postihla edukačnú organizáciu dominikánov.

Situáciu navyše komplikujú aj zložité vnútrorehoľné pomery 15. storočia. Potreba reformy miestami uvoľnenej observancie sa nezaobišla bez napätia

¹⁵² LÖHR OP, ref. 94, s. 64.

¹⁵³ Porov. FRANK OP, ref. 37, s. 47-48.

¹⁵⁴ Porov. HEINZMANN, Richard. Středověká filosofie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 196.

medzi observantmi a konventuálmi, t. j. tými konventmi, ktoré reformu neprijali. Obidva súbežne koexistujúce spôsoby dominikánskeho života sa usilovali budovať svoje vlastné študijné a formačné centrá. Nejednota a roztrieštenosť mali za následok dočasné zníženie kvality niektorých štúdií. V Lipsku, Mainzi, Freiburgu a Tübingene vznikli teologické fakulty bez toho, aby mohli nadviazať na pomoc a predošlú tradíciu generálnych štúdií niektorej z mendikantských reholí.¹⁵⁵ Viedeň aj napriek univerzite nemala ako študijný konvent taký význam ako Kolín, hoci aj tam sa početní dominikáni už od 14. storočia uchádzali o dosiahnutie akademických hodností.¹⁵⁶

Prečo napriek pomerne priaznivej kultúrnej klíme a hospodárskym predpokladom zažila nemecká časť ríše univerzitný boom až o viac ako storočie neskôr než iné oblasti, zostáva aj naďalej predmetom hľadania uspokojivej odpovede. Aj keď zoberieme do úvahy zmieňované faktory plus pápežskú schizmu (privilegiá udelené Kolínu a Erfurtu)¹⁵⁷, morové epidémie (medzi rokmi 1348 a 1450), resp. vojenské a hospodárske krízy, stále to ako riešenie daného problému nestačí, keďže aj v pohnutých časoch 14. storočia inde boli univerzity kreované. Isté je, že na nemecky hovoriacich teritóriách sa oneskorený vývoj podarilo dobehnúť a v čase tesne pred nástupom reformácie tu existovalo 15 vzdelávacích ustanovizní univerzitného charakteru.¹⁵⁸

Takmer každé významnejšie mesto malo svoju univerzitu, pričom len Kolín, Viedeň a Erfurt patrili k tzv. veľkým univerzitám. Ingolstadt zase slúžil ako určité prechodné štádium pre ďalšie štúdium a vyššie akademické stupne na univerzitách v Itálii.¹⁵⁹ Ako sme načrtli, niektoré z nich mali svojím spôsobom predchodkyne aj v konkrétnych dominikánskych typoch vlastných autonómnych štúdií. Viaceré minimálne v tom, že prevádzkovanie nižších rehoľných škôl tam, kde univerzita nebola, umožnilo získať vzdelanie tým klerikom, ktorí sa na zahraničné univerzity nedostali alebo ich pre svoju prax absolvovať nepotrebovali. Inde mohlo dlhoročné fungovanie napríklad partikulárnej teologickej školy podnietiť miestne authority, aby sa viac angažovali v prospech založenia hoci len univerzity lokálneho významu (Landesuniversität).

¹⁵⁵ ELM, ref. 119, s. 116.

¹⁵⁶ LÖHR OP, ref. 94, s. 64; FRANK OP, ref. 35, s. 109.

¹⁵⁷ V intelektuálnej oblasti obaja pápeži, Urban VI. v Ríme aj Klement VII. v Avignone, posilňovali svoje sféry vplyvu podporou a privilegovaním nových univerzít. V konečnom dôsledku z toho profitovali aj tie regióny, kde by bez tejto rivality univerzity asi nevznikli. Univerzity kreované v prvých desaťročiach 15. storočia síce splňali klasické vzorce vzniku týchto inštitúcií a zároveň zostávali nositeľkami tradičných univerzitných cieľov, avšak ich vplyv zostal regionálny. Tento trend na území ríše bol do istej miery odzrkadlením spoločenského vývoja, keď centrálné časti ríše pozostávali zo skupiny silných teritórií, ktoré si v rámci ríšskej politiky strážili svoje postavenie a obhajovali vlastné záujmy. Porov. NARDI, ref. 4, s. 104-105.

¹⁵⁸ Viedeň, Heidelberg, Kolín, Erfurt, Lipsko, Leuven, Rostock, Greifswald, Freiburg, Bazilej, Ingolstadt, Tübingen, Trevír, Mainz a Frankfurt nad Odrou. Porov. SCHWINGES, Rainer-Christoph. Die Zulassung zur Universität. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa. München: C. H. Beck, 1993, s. 175 a mapy.

¹⁵⁹ SCHWINGES, ref. 158, s. 176 a SCHWINGES, Rainer-Christoph. Der Student in der Universität. In RÜEGG, Walter. Geschichte der Universität in Europa. München: C. H. Beck, 1993, s. 184.

Naša azda trochu smelá hypotéza, opretá o pramene dominikánskej proveniencie, má v tejto podobe za cieľ ponúknuť niekoľko základných podnetov. Chápeme ju ako prvostupňovú, teda ako akýsi odrazový mostík pre ďalšie precíznejšie bádania, ktoré o jej potenciáli napovedia viac. Detailnejšiu prácu si budú vyžadovať zoznamy zachovaných univerzitných matrík a pokročiť bude musieť aj výskum v iných ako len dominikánskych prameňoch. Znamená to, že predložený text predstavuje uvedenie do nastolenej problematiky a len načrtáva možné interpretačné východiská.

Zoznam prameňov

- BÜHLER, Johannes. Klosterleben im Mittelalter. Frankfurt a/M.: Insel Verlag, 1989, 620 s.
- Aus dem Provinzkapitel von Köln 1398, s. 492 – 493.
 - Aus dem Provinzkapitel zu Ulm 1400, s. 494.
 - Aus dem Provinzkapitel zu Antwerpen 1401, s. 494 – 495.
 - Aus dem Provinzkapitel zu Augsburg 1402, s. 495 – 496.
- FINKE, Heinrich. Zur Geschichte der deutschen Dominikaner im XIII. und XIV. Jahrhundert. In Römische Quartalschrift für christliche Alterthumskunde und für Kirchengeschichte. Roma 1894, n. 8, s. 367 – 393.
- FINKE, Heinrich. Ungedruckte Dominikanerbriefe des 13. Jahrhunderts. Paderborn: Ferdinand Schöningh Verlag, 1891, 174 s.
- HECHT, Winfried. Ein Brief des Provinzials Johannes Cusin an die Dominikaner in Rottweil. In AFP, Roma 1973, 43, s. 83 – 90.
- KAEPPELI OP, Thomas. Ein Fragment der Akten des in Friesach 1315 gefeierten Kapitels der Provinz Teutonia. In AFP, Roma 1978, 48, s. 71 – 75.
- KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1349, 1407). In AFP, Roma 1952, 22, s. 186 – 195.
- KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1346). In AFP, Roma 1953, 23, s. 327 – 334.
- KAEPPELI OP, Thomas. Kapitelsakten der Dominikanerprovinz Teutonia (1365 – 1371). In AFP, Roma 1956, 26, s. 314 – 319.
- LÖE OP, Paulus – REICHERT OP, Benedictus-Maria. Statistisches über Ordensprovinz Teutonia. In Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens. Leipzig: Otto Harrassowitz, 1907, 55 s.
- Repertorium Academicum Germanicum. Die graduierten Gelehrten des Alten Reiches zwischen 1250 und 1550. Dostupné na internete: <http://www.rag-online.org/de/datenbank/abfrage.html>.

Počet slov: 14708

Počet znakov vrátane medzier: 104529

Prílohy:

Obrázok č. 1: Provincia Teutonia do roku 1250. Zdroj: FREED, B. John. *The Friars and German Society in the Thirteenth Century*. Cambridge Massachusetts: The medieval academy of America, 1977, s. 33.

Obrázok č. 2: Sacrum Imperium Romanum v 14. storočí - MATTHEW, Donald. Weltatlas der alten Kulturen (Mittelalter). München: Christian Verlag, 1984, s. 203.

Obrázok č. 3: Generálne štúdiá podľa Galuszku - Mgr. Peter Labanc, PhD.

GENERÁLNE ŠTÚDIÁ REHOLE DO KONCA 14. STOROČIA (1378)¹⁶⁰

Miesto generálneho štúdia	Rok založenia	Provincia
Paríž	1220/1221	Francia
Oxford	1248	Anglia
Montpellier	1248	Provance
Kolín nad Rýnom	1248	Teutonia
Bologna	1248	Lombardia (inferioris)
Barcelona	po 1293	Hispania (Aragonia)
Floencia	1294	Romana
Neapol	1303	Sicilia
Toulouse	po 1303	Tolosana
Cambridge	1303 - 1313	Anglia
Salamanka	pred 1304	Hispania
Janov	pred 1307	Lombardia superioris
Magdeburg	pred 1315	Saxonia
Miláno	pred 1339	Lombardia superioris
Lisabon	pred 1339	Hispania
Benátky (Viceria)	pred 1340	Lombardia inferioris
Avignon	pred 1342	Provance
Santiago de Compostella	pred 1344	Hispania
Praha	pred 1347	Bohemia
Rimini (Padov)	po 1350 (1397)	Lombardia inferioris
Budín	pred 1350	Hungaria
Bordeaux	pred 1376	Tolosana
Erfurt	pred 1394	Saxonia
Celkom	23	14

Podľa: GAŁUSZKA OP, Tomasz. Studium generale dominikanów polskich w XIV wieku? In *Folia Historica Cracoviensia*, 2014, n. 20, s. 35-63.

¹⁶⁰ Akty generálnej kapituly z roku 1378 v Carcassone obsahujú asignácie magistrov, lektorov a sentenciárov do študijných konventov, z ktorých sú niektoré priamo menované ako *studium generale*. Keďže o takýchto otázkach rozhodovali generálne kapituly, môžeme sa domnievať, že vo všetkých sedemnástich prípadoch šlo o generálne štúdiá. Ich zoznam je nasledovný: Parisius (Paríž), Oxonia (Oxford), Cantabrigia (Cambridge), Tholosa (Toulouse), Bononia (Bologna), Coloniensi (Kolín), Montispessulani (Montpellier), Avenione (Avignon), Viceria, Burdigalensi (Bordeaux), Pragensi (Praha), Hufonensi {Erfordensi} (Erfurt), Barcinonensi (Barcelona), Magdeburgensi (Magdeburg), Neapolitano (Neapol), Mediolanensi (Miláno) a Floencia (Floencia). DB, 2084 - 2089.

DOMINIKÁNSKE ŠKOLY AKO MOŽNÉ PREDCHODKYNE UNIVERZÍT¹⁶¹

Generálne (partikulárne) štúdium	Rok zal., exis. štúdia	Vznik UNI
<i>Kolín nad Rýnom</i>	1248, 1346, 1407	1388
<i>Magdeburg</i>	1378, 1379, 1396-1400	
<i>Erfurt</i>	1378/1394, 1396-1400	1389/1392
Neuruppin studium arcium	1284/1288	
Halberstadt studium arcium, studium particulare theologiae	1284/1288, 1379, 1396-1400	
Worms studium arcium	1284/1288, 1349	
Bamberg studium arcium	1346	
Regensburg studium particulare theologiae, studium arcium	1284/1288, 1346, 1365-1371	
Würzburg studium particulare theologiae, studium naturarum, atudium arcium	1284/1288, 1346, 1365-1371	1402/1411
<i>Bazilej</i> studium particulare theologiae, studium arcium, od r. 1463 studium generale	1284/1288, 1346	1459
Lipsko , studium arcium, studium particulare theologiae	1284/1288, 1379, 1396-1400	1409
<i>Viedeň</i> studium particulare theologiae, od r. 1454 studium generale	1346, 1365-1371, 1407	1365
Štrasburg studium particulare theologiae	1346, 1407	
Leeuwarden studium particulare theologiae	1379	
Maastricht studium particulare theologiae	1379	
Lübeck studium particulare theologiae	1379	
Eisenach studium particulare theologiae	1379	
Soest studium particulare theologiae	1379, 1396-1400	
Mühlhausen studium particulare theologiae	1396-1400	
Norimberg studium naturarum	1349	

¹⁶¹ Na základe prameňov môžeme zdokumentovať 59 kláštorov (plus jeden neznámy v Brabantku), v ktorých boli vo vrcholnom a neskorom stredoveku s určitou umiestnenou študijnou centrou dominikánov na nemecky hovoriacom území ríše. Z nich sa 25 kláštorov po roku 1301 ocitlo v provincii Saxonia (spolu 30 škôl). 33 kláštorov sa po tomto roku nachádzalo na území provincie Teutónia (44 škôl). Niekoľko kláštorov v tomto období dokonca hostilo dva až tri typy škôl. Celkovo šlo o 7 škôl na úrovni generálnych štúdií (2 v Saxonii a 5 v Teutónii), 29 fungovalo ako partikulárne teologické školy (11 v Saxonii), 24 reprezentovalo *studium arcium* (10 v Saxonii) a napokon 14 patrilo do kategórie *studium naturarum* (v Saxonii 7).

Halle studium naturarum (phylosophie)	1379	
Jena studium naturarum (phylosophie)	1379	
Minden studium naturarum (phylosophie), studium particulare theologiae	1379, 1396-1400	
Stralsund studium naturarum (phylosophie)	1379	
Strausberg studium naturarum (phylosophie)	1379	
Sudenburg studium naturarum (phylosophie)	1379	
Norden studium naturarum (phylosophie)	1379	
Augsburg studium naturarum	1365-1371	
Leoben studium arcium	1346	
Göttingen studium arcium	1379	
Braunschweig studium arcium, studium particulare theologiae	1379, 1396-1400	
Brémy studium arcium, studium particulare theologiae	1379, 1396-1400	
Warburg studium arcium	1379	
Hamburg studium arcium	1379	
Bern studium arcium	1346, 1349, 1365-1371	
Rotenburg studium arcium	1365-1371	
Hertogenbosch studium arcium	1346, 1349, 1365-1371	
Pforzheim studium arcium	1365-1371	
Hagenau (Haguenau) studium arcium	1365-1371	
Retz studium arcium	1365-1371	
Gebweiler studium arcium	1346, 1349, 1365-1371	
Luxemburg studium arcium	1349	
Zürich studium arcium	1294, 1315	
Colmar studium arcium	1294, 1349	
Koblenz studium naturarum, studium arcium	1346, 1365-1371	
Ptuj studium naturarum	1346, 1365-1371	
Esslingen studium particulare theologiae	1365-1371	
Kostnica studium particulare theologiae	1365-1371	
Utrecht studium particulare theologiae	1365-1371	
Frankfurt n/M studium particulare theologiae	1365-1371	

Freiburg studium particulare theologiae	1346	1457
Speyer studium particulare theologiae	1346	
Landshut studium particulare theologiae	1365-1371	
Leuven studium particulare theologiae, od 1501 <i>studium generale</i>	1346	1425
Mohuč studium particulare theologiae	1346, 1365-1371	
Krems studium naturarum	1346	
Antverpy studium particulare theologiae	1346	
Friesach studium particulare theologiae	1346, 1365-1371	
Trevír , studium particulare theologiae, studium naturarum, od 1473 <i>studium ge- nerale</i>	1346, 1365-1371	1454
Celkom	59 miest/74 škôl (7 SG)	9